

— עמ'ה עש"ו —

קונטרס לכל הסידור הוא הרה
על ענייני ישוב א"י ונאולה העתי מסודה

עוֹרֵי צִפּוֹן

לחזק האמונה בחכמה ובתבונה

עורך ומסודר

ע"י משה שמעון סניף האפמאנן
ר"מ בק"ק ב"פעסט תע"א

הוצאת ה ע ל

(חובבי החזרת העטרה ליושנה)

בקה"י ב"פעסט תע"א

בדפוס של מילס (ולמן) כ"ץ קאמצבורג, בודאפעסט
בשנת קי"טה בעזרת ישראל לפ"ק

זכרון עולם:

לנשמת איש יקר רוח שהי' אחד מאוהבי תורתנו
וחובבי ארצנו והזיל זהב מכיסו לטובת ישוב

החרדי בארץ הקדושה ה"ה

הח' יחזקאל שפיטין ז"ל

בן שרה רחל מאמל ע"ה

נפטר א' דר"ח אדר ב' שנת ת"ש לפ"ק

מכתב מכבוד יאזוני אבי, עשרה ראשי הגאון הצדיק שליט"א, ראב"ד דק"ק אדא הע"א
 בחדש סיון שנת חרנ"ן לפ"ק
 חס ספרם בני ימנע לני גם חני, לרכיך נכוניס, העשנת לני ישרים, סודתם צהרי קדש,
 חזרו רגוע, נלכה חס'הכח, סתורה וחסיק, על כלהשונים ועל אפרונים, גזס ועזס חס כמוניס,
 דבר טוב חעירה יאה חביבה לאה, עי יתן ויסיי דצריך לאעין לני העשעניס ועשעיליס, לפק
 צרכים וסנות, להחיר להס סדך אשר ילכו, עד יקבע הסמר לרחות נללחות ומכס לגאולה
 שליטה צדקה, העלמס לרפעי שעיס להרמת קרן החוסיק וקרן צניי —
 ה"ק אברהם דוד הי"מ כלהצ"ד דק"ק אדא הע"א —

מכבוד הרב הישיש הגאון הצדיק המפורסם אבדק"ק פ' ווערעשוואר שליט"א
 [פונה כעת פק"ק צ' פעסט הע"א]

רחימי את ספר הנכבד "עורי לפון" עכצוד יל"פ הרב . . . נו"ה ע"ס' סג"ל האלפ"תאן
 ר"ע פה צק"ק פסט ניי [פחתו של כבוד ידידי הרב הגאון אהר"י זעלץ ניי דוע"ץ דקה"להנו
 חיי] שבו חס"ק וקנץ, דברים נפלאים, צבקות וצנתיחות חסודים, עש"ס ופוסקים, כדחיות
 צרות לפק הישוב צה"ק על דרך חסויי ולעשות ולפעול צענין זה צה"ס, ולפק ידי חסינו
 צניי, הסולכים עמ"י ח"ה, כשהולכים לחס"ק, וצקס עעני הרב העמנר לר"י להסכים על
 ספרו וסני לצוקשה, להסכים עמו, כי הוא חועלת ועלוה גדולה, כמו שכתב צס גדולים
 צהקדמה, ויזכור ה' ויסי' צעורה, שיליס: צספרו לעורר את לכות צניי הסדרים לדבר ה', לפק
 הישוב צה"ק על דך חסויי, ולסעוך ידי העולים שעה, עד שזכה לגאולה סעמירה השליטה
 צצ"א — כ"ד חס"ס לכבוד החוסיק ולועדי ולפוצצי חס"ק, פה פעסט צפדש, סיון שנת חרנ"ן לפ"ק
 ה"ק חיים בוים, חצ"ד דק"ק פ' ווערעשוואר הע"א

מכבוד הרב הישיש הגאון הצדיק המפורסם אב"ד דק"ק ניייהויעל שליט"א

ישאו בדים וכו' וכו' הנה קבלתי ע"כ פצודו ה"מנעד "עורי לפון" אשר עלחני צו שחכנה
 נפסי, כי כל דבריו החסודים שס צענין עלות ונפילות ישוב ח"י, עיווקדים על חלני החעת
 ודע"י ישרה ועחחיעים צעריציתס עם חכנות ועטרת הסדרים לדבר ה' פוצצי חס"ק, חענס
 גדצברו לחו"ע עך לא הביאו הענין לידי הכרעה חלטיח, חין דעתי ולחו חורס חרעח ח"י חלני
 להקדים דעה פרטיח, ערס יחאסשו צחי כפ' העדינה לרן על הדבר דרעה נועס וכו' — ועס
 חפלל כבוד סדרחו ליי צככעה על חופן הגאולה הקרובה צצ"א וכו' חנחנו עועדים ועלמים
 על הישועה והגאולה צקרוז ע"ח חצוית"ס ויחעלה חתי" ח"ך שחסי" — כ"ד ידיו דורס ח"ח
 וחחו צצצני חכנחו — צפדש סיון שנת עיר'כ"ח"י כר לעשיפי

יוסף מאיר שינערמאנן חר"פ ניייהויעל י"ו

מכבוד הרב הישיש הגאון הצדיק המפורסם אב"ד דק"ק נ' שאלא שליט"א

שלושים ערובים וכו' וכו' ע"ד שאלחו להיות שר העסכים על ספרו "עורי לפון" שהעיר
 ה' את רופו להוליא לאור עשפטו עשפט לך וועח צענין גדול ונכבד, להיות לחסיעוד ולחסי-
 סעך לחצנני העועדים צלרה וצני' השייח יחס עליהם — כל יקר רחשה עיני צהעלס
 כלהס"ס, אשר סדר לן ער, וקיבץ כעעיר גורנה עספרי חלני קדעחי וצחחחי, חעירה יאה, לצבר
 ערוב פוסקים דעלות ישוב ח"י לחורייתח גס צה"ס, ככה חין חני כדחי לעעוד צמקוס גדולים,
 כי עס חמי כי חילל וכו' חענס החעת ליתן להחער ולהסכים עליי, שפועת לר סלורר צעוסיח,
 סמוכרפ"ס חצנני לעצוב עקועות עושנותי ולכע לחס"ק, ספיוז חלניו עוטל צכלל וצפרע,
 להליל חס שחית פליעחחו ועעוד חורחחו, צהיות צידיו ולפעול צעלות ישוב ח"י —
 חס"קיס עם עס שכתב ספ"ס זי"ע צצ"ח יו"ד סיי רל"ה, עי יתן ויזני השייח להיות עעישנים
 על לדוליס וכו' — ו' ירוס קרוז צצוד ויגדל חרמו ויסי' חית חודה וישר כפו ופילו
 לחוריתח כחות נפש מוקירו, העלמס להרמת קרן חסורה ועבודה — צפדש סיון, שנת ח"ס לפ"ק —
 ה"ק יוסף אבעלע"ם רב דק"ק שאלא והגליל הע"א

מכבוד הרב הגאון הצדיק המפורסם רב אב"ד דק"ק וואיטצען שליט"א

בנו ישר הגהיק בעל מעשי דמלך וי"ע

גם ע"כ חסוני וידידי הרב . . . נו"ה ע"ס' סג"ל הי"ג ליי ר"ע צעה"ל פסט הע"א

נחמנו והצונו לה פתורה ונעשה עמו גמול ענינו ונעשה עמו גמול ענינו ונעשה עמו גמול ענינו...
 המורה הגדולה של יצחק הכהן ורמב"ם...
 למען זמנך ככל אשר יצוהו ויפקודו...
 הכוונה להכפיל ולהסכים ע"י...
 עתה וחס' וצפורה אשר כל ח' וח'...
 ולגות עמו ז"י ויגאלנו גאלות עולם...
 ח"ק דוד יודא גאלתו ויהיה ח"ק...
 מליצת איזו הרב הישיש הגאון וצדיק מפורסם אב"ד דק"ק מא-גאליא שליטיא...
 בעלל חגלה מכהא ושכל צמעה לטון...
 בשם "עורי לפון" שכביעני ציפס חמול, זו קורת רוח לכל קורא חג"ג...
 נערב, דבר שיש עעשה חושב, יחיו כרני כוד חג"ק, ויפוז קוי לקסדו...
 עכפוזים, גם על אשר גדול כפכעים ורמוזים, ככלות נפץ יד עם...
 עקוב לשרים עזרת חלקים, כי ילא עים חיים מירושלים...
 חצינו בששעים, והעשכילים יצונו ימכו ויחזירו כזכר הקריע...
 כפך צמורה, ולקחתך כלהרים מרום עזין העשפמח, וחנף צעדי עדים...
 זקנו, ח"ק שח"ט חיים אפרים באלאישי חיים הכ"ל והגלות מע"ח

א"ה: עוד של חללי פגל של עתה, אשר חין כגליון עשפיקס — וחלש לדעת! שכבר
 אשר החכם, עב כבד לעשות דבר גדעת, ועם נקל לעלות ככל דבר נגעת, וחס'
 חולי יחירו חסדים שלע"כ קשה לפעול צעין חם גדולות, חלל כיו וח"ה עוד יסיו זמנים
 שנוכל לפעול דבס, לישוב ח"ק המרדי צעקלות —

ציון לנפשות חיות!

יזכור ה' לטובה את נשמת יקר הערך איש המדות, שהי' חכם גדול
 בתורה ויראה וכו' איזו מריה **אברהם יעקב סאפיר** זצ"ל בן
 שרה ע"ה שנפטר בשמחת תורה אחר שעלה לחתן תורה שנת תרמ"ז לפ"ק
 ואת נשמת וזנתו הצנועה והחסידה זקנתו מי **יוטא** ע"ה בת צירל
 ע"ה שנפטרה כ"ג מרחשון תרצ"ג לפ"ק
 ואת נשמת חמותי הרבנית הצנועה והצדקת מרת חי' **שרה** ע"ה
 בת גיטל חת"י שנפטרה ז' תמוז תרצ"ז לפ"ק [בתו של כבוד איזו
 הרב הגאון מוה"ר חיים אפרים שליטיא אב"ד דק"ק מאגאליא מע"א].

ואלה מוסף על הראשונים לטובה, את נשמת האשה הצדקה מרת
מינדל שלעזינגער ע"ה בת גיטל שנפטרה בשנת תרצ"ט לפ"ק
 ה' כסלו.
 ואת נשמת איש יקר הערך החי' **שמעון לאנדעסמאן** ע"ה
 בן פראדל, נפטר ח"י מרחשון תרצ"ז לפ"ק.
 ועוד יזכור ה' לטובה את נשמת החי' **משה בן אברהם שעער**
 ע"ה נפטר י"ז כסלו תרע"ג לפ"ק עם נשמת וזנתו מרת **איידל** בת
בראנדל ע"ה שנפטרה כ"ג כסלו תרצ"ה ואת נשמת החי' **ישוע**
 בן **אייזיק קרימצרער** ע"ה שנפטר ז' שבט תרפ"א לפ"ק

הכתבת של המחבר כדי להשיג את הספר:

Hoffmann M. rabbi, Budapest, VI., Terez krt. 7, II. 3.

דבר אל הקורא

יופי המטרה ותכלית הנרצה במחברת הנוכחית לעורך את לבות בני ישראל בעת צרתם ואליהם המופך מלחין נסורה נא ונראה המראה הגדול והנורא הזה אשר בעינינו ראינו ובאזנינו שמענו שררבה מצעירי היראים בחורו חמד ובעיני יוראים ותחת ממדינתנו משחמת צר הצורך מוכרחים היו לעזוב את מקומות מושבותיהם ולסע לאהיק וכבואם שמה בלתי באפשרותם להשיג לעצמם מקום מנוחה ונחלה בתוך אחיהם משפחות החרדים לדבר ה' יען כי רוב הקבוצים של רווקים אשר באפשרותם לקלוט לתוכם אחינו הנחורים המגיעים ארצה ולהמציא להם די חיונה לפי שעה (עד שעת החיתוך) — ויצאים מן הכלל אחרים מעוטים של צעירים החרדים לדבר ה' — המה תחת ממשלות מחללי שבתות בפרהסיא ואוכלי גוי' רחיל ולהצעירים החרדים אין כל להציל נפשות הפליטים וליהן מקום מרנוע לנוסב. ולדאבוננא! רבים מכני עמנו בחורים אשר למדו בישיבות כמה שנים נסלו ברשת הקבוצים הללו מחמת שעטופים היו כרעב ועמדו בכבואם שימה כלי משען ומשענה ויצאו לתרבות רעה ונתפקרו רחיל עיי ההשתתפות עמהם כמו שידענו כיו ממקור נאמן אשר לא יאומן כי יסופר.

ועתה כשמוע זאת מה מאד מחויב כל איש ישר בר יהודי שיש בכחו לפעול מה דבר הגדול הזה לשוכת איי להציל צעירי וירא עמנו — עמוד תורתנו — כדי שלא יפלו לעתיד חיו בידו וזים הגיל לעורך הן ברוחני הן בנשמי הן בכתיבה הן בדבור את מנהיגי הדור וחכמי הייז לעשות ולפעול בענין זה לעמוד לימין העולים ולהושיע את אחינו היראים הבאים שמה ליסוד להם מקום מנוחה ונחלה ולהציל את שארית סליטתנו כי העלי' הולכת ומתגברת גם מיראים בני עמנו בלתי מסרוע! לא רק מבחורים אבל אף בעלי משפחות חרדים שאין הקבוץ מספיק להם נוסעים ומגדללים בארץ ישראל!

אף כי מצעירי הרבנים אני בארצנו וידעתי שאיננו כסוג זה להוציא מחברת לעורך שלמצוה גדולה יחשב לעשות פעולות בדרך שבני בעבור זה ולי לא הודמת העמרת נחרפת אדם וכווי עם ילעינו בשפה מפסרת אבל הלא כדיני נפשות מתחילים מן הקטן ואין לך דיני נפשות גדולה מזו.

חייב כללי עלינו לדרוש מה שנעשה באי צנו ולתון את סליטתנו כי עיי אמר הנביא ירמי' גל"ז ציון היא דורש אין לה ומהו יליף הגמי [סוכה מ"א ע"א וריה די ע"א] דורש אין לה מכלל דבעי דרישה וכתב הגאון בעל כמות תמרים בחודשו לריה ח"ל: "פי' דהאי קרא הכי היא דישאל היו מתרעמים על צרותיהם ע"כ שלח ה' דברו ואמר "מה אתם מתרעמים הן לא קצרה ידי מהושיע ואעלה לך ארוכה אבל מה אעשה דעונותיהם גורמים דיצוין דורש אין לה והיא צועקת לפי דאין אתם זוכרין אותה לעשות זכר למקדשי" א"כ איפוא איך אזכור אתכם לנאלכם באופן דלפי זה גאולתנו תלוי בעשות דה זכר למקדש דבעי דרישה" עכ"ל נראה בעליל מה שעד היכן דרישת ארץ ישראל זוכרין המקדש מנעה וכי גם כלל איי נקרא ירושלים כמבואר במדרש הנעלם חנדסם אצל זוה"ק ס' וירא בקרא והי' מקד את שרה] שצריכים אנו לדרשה ולהקדושה בפעולות אנושות בדרך שבני וליסוד מקום מנוחה ונחלה לתורה לאחינו העולים מנחה שמה

אין לנו זכר למקדש גדול מזה כי בזכות זאת אנו מקריבין את נאולה העתידה בביא כמו שניל מביא זכמו שיבואר אי"ה בארוכה בפנים בעיה — **עתה** באחי בון המתפרת לעשות רצון רעי וחבירי הייז וללמד וללמד ולהראות מדבריו רחיל אשר מביאם אנו חיים שכבר עוררו גם הם ארת המון בית ישראל עיז והוספתי אך נוסף משלי למלאות את דבריהם הקדושים בעיהי —

הנה זאת לדעת! שאינני משום מפלגה או כתה פליטית אך ורק מחובבי ארצנו החרדים לדבר ה' אשר השתדלו מכבר בכל כחם ונפשם ליסוד מקום קבועה ונחלה באהיק לאחינו היראים מכני עמינו אשר זכו לבוא שמה וצריכים אנו וחרד להשתדל בעבור זה בצוק עתים הנכחים בעיה — לדונמא אעתיק מה שנרפס בספר תיקון עולם ומונקאטש תרציון כפקודת הגאון דמונקאטש זציל ברה"ד ע"כ וזיל: **מרים כל תסע קומיסיאן לאהיק של רבנים גדולים וירא ואני הצעיר ג"כ אצטרף עמהם וכו' הקומיסיאן בכואה לביתה תציע את כל אשר ראתה שמה לפני אסיפה כללית של המדינה אם אפשר לתקן ולסדר בזה ובאיוז אופן שלא יזיק למצב הדת בעיר ה' שמה וגם להבאים שמה ובמצב החומרי ואז נוכח לעשות דבר וכו' עכיל וכן כתב שם להבדיל בחליה הגאון דקיק ערלוי שליטיא ברה"ד ס"ג ע"א וזיל: "כשרוצים ליסוד חברה כדי שימצאו היהודי הבורחים מקום לנוס שמה ליסוד להם שם בארץ ישראל מקום פרנסה ע"ד התורה ויראה כתבתי להם שאני מסכים לזה" עכיל — וראה עוד מה שכתב הגי ריי זילבערשטיין זציל אביד דקיק וואימצען במחברת התי"ה עוד בשנת תרס"ד [מח' י"ב חצי תמוז] על מה שעורר הגי רדיץ קאמצבורג זציל עורך התי"ת אודות ישוב איי וזיל הגאון שם: "כי הלא התי"ת תעודתו לדבר על כל דבר הנוגע להלכה לחכמי הדור הייז לחוות דעתם אם לקרב או לרחק כי לפטור עצמו בלא כלום אי אפשר כי מה יעשו אלו האומללים אלפים מאחבינו ובפ"פ בומננו המחברת אשר אין להם מנוח לקף רגלם ועיניהם נשואות לבעלי תנועה הזאת שיחישו מפלט למן לזה אעורר את חכמי הדור במדינתנו וחוץ למדינה התעוררו נא התחזקו נא חלו נא פני אל שיתקננו בעצה טובה והתאספו ראשי עם לתת מועצות למצוא מנוח ליתר הפליטה ובזכות זה עין בעין נראה בשוב ה' ציון" עכיל — ודברים אלו יורדים לחדרי כפן: ואם בשנת תרס"ד כתב הגאון זיל כן מה אנו נאמר בעתים הללו . . . ואין דברי גאונים אלו צריכים סירוש כי הם כתב יוסר ודברי אמת לאמיתה של תורה —**

וקראתי מחברת זו **עורי צפון** כדי לעורר אחינו יושבי מדינות אלו שיושבים בצפונה של ארצנו הקדושה על הגיל ולעשות צעדים טבעיים לזה — והשוכן מעונה ירחם בזכות זה על פליטתנו ופליטת עמו ב"י הנתונים בצרה ובשבי העומדים בין בים ובין ביבשה ויקבץ נדחנו ויבנה בית מקדשינו בביא כירא —

פקיק ב' פעשט תע"א בשנת וסדר ויקחו לי תרומה לפיכ ביום ג' בו

עורי צפון ובאי תימן הרוחות עתידין להתוכח צפון
 אומרת אני מביא את הגליות ורוח דרומית אני מביא
 את הגליות והקב"ה נותן שלום ביניהן ובאות בפתח
 אחד. [ילקוט שה"ש ד' במדבר רבה פ' י"ג.]

בשנים האחרונות החל להחשש בקרב אחינו בלב בני עמנו חבת ציון חבת ארמת
 קדש וירושלים כמדה נדושה ובפרט בצוק עתים הנכחים אשר חמת המציק
 הולכת ומתגברת בעויה רבים מאחינו בני מאדינות שונות וממחלקות שונות נהרו לארץ
 הקדושה להחיות את נפשם ולמצוא מקום מנוע לנוסם השביר מצוריהם. תחת אשר
 עד כה עלו אחינו לאהיק רק לבלות שם שארית ימיהם ולהקבר שם, התעוררו כעת
 רבים מקרב אחינו לעלות לא"י ולנאול את ארמת הקדש לעבדה ולשמרה, לזרוע שדות
 ולנטוע כרמים. לבנות ערים וכפרים לחיות שם, ענין גדול ונכבד הוא העומד ברומו של
 עולמנו הנם, שככל הדורות ובכל הזמנים שלפנינו לא פסקה חבת ציון מלב אחינו
 ועיניהם היו נטויות קרמה, ופעם בפעם התעורר רוח קדשם ושהור לבם לעלות לעזר
 הקדש לרצות אבני ולחונן עפרה, ביתוד התעורר החפץ הזה בסוף אלף החמישי ובתחלת
 אלף השישי ע"י ר' סעדיה ר"י הלוי ר' יונתן הכהן מלונגל תלמידו של הרמב"ם, הרמב"ן
 ר' יצחק הצרפתי וחבריו ועוד אחרים גדולים נאונים וצדיקים ז"ע, ביותף התרחב והחפשש
 העלי והישוב באהיק בימים החם ובזמן הזה, רבים אומרים, כי אצבע אלפים הוא רמז
 וסימן לתחלת גאולה העתידה, אשר בספר הקדוש והנורא "תולדות" כתב: **כי תשא**
כלומר בשנת רש"א, אז תדי ראש בניי שישלח השי"ת עזרתו מקדש
וילכו בניי לארצם הקדושה, מעבדות לחרות וילכו בראש בזרוע נטויה
בכבוד ויראת השי"ת. וכן דבר ברות קדשו הנאון הגדול בעל "אהבת יונתן" בספרו
 בהמשורת עקב על הקרא [ישעי' מ"ט"ז] כי חרכותי ושוממותי וכו' וז"ל: **דלעתיד**
כשיגיע עת דודים יגזור מלכות גזרות על ישראל ויתנדבו לבם לילך
ולדור בא"י ובעת ההוא עת צרה ליעקב וישמע ה' את צעקתם וירחם
עליהם וישלח לפניהם משיהו הולך תמים וישוב את שבות ציון כבתחלה
עליל אות באות — ובעויה נחיימו הנזרות כמלא מוכן המלה — וגם רבים התנדבו
לבם לילך ולדור באהיק — בעתים הללו —

א ראה ראינו מנאווי זמנינו ורבים מאחינו היינו היראים והחזירים לדבה ה' אשר
 עמדו ועומדים נגד תנועה הזאת, — הגם שגם מהחזירים לדבר ה' יצתה — בכל נוסם
 נפשם כאמרם ודחוקן מהתגנרותם כוה' א) שהדבינו חיים כתב בתוס' [כתובות ק"י]
 דיה הוא דעכשו אינו מצוה לדור בא"י, כי יש כמה מצות התלויות בארץ וכמה
 עונשין דאין אנו יכולים לזוהר בהם ולעמוד עליהם עכ"ל הר"ת, ודוקא בית לדור, כי
 מתירין ליכתוב אותו [שם מנורה] בשבת ע"ה נכרי [פשיע' אינה סי' ש"ז סעי' י"א]
 משום ישוב א"י אבל לא שדות וכרמים שאין בהם משום ישוב א"י, כן כתב הנאון
 לבוש מדכו זיל בשו"ת שלו חו"ד מהדורא תליתאי סי' מ"ט ב' היות שנאולה
 העתידה

העתירה תהי' בדרך נסי אין לנו לעשות שום מעולה בדרך מבני לוח ומוב ישראל לסבל אורך הגלות. שאין לנו להשען רק על אבינו שבשמים. כמו שיש לדרך זה משמעות מדברי רז"ל כמו שיראה הקורא והמעין בדברינו—

הגם שדבר זה אם ישוב איי נהגת בוהיו אם לאו, ואם הנאולה העתידה שאנו מקווים לה, תהי' בדרך נסי או מבני נפתח כבר בגדולים לברר וללבן את כל השייך לזה בכלל ובפרט, נענתי לבקשת רעי, חברי ומיודעי הייז לחזור ולשנות ענין זה, לראות בננים וללקוט משושנים, אשר רז"ל נמנו לנו בדבריהם הקדושים והטהורים, ועוד זאת, מפני חביבות הענין ויקרתו. אתן את לבבי לשאת וליתן בהלכה זו, ובענין נאולה העתידה ואופניי, העמומה ונעלמה ומכוסה הרבה מאוד בכתובים ובשים. ככתובים באו הדברים בשמלות מליצות קדושות, נשנובות ונעלמות בדרך מסותרת, ובשים באו בחרות סתומות ונעלמות באין לנו מפתח חזק לפתחן, גם הראשונים, שבאו אחריהם לא נלו לנו רק מעט מועיר, רק כתרנו של מחט מעורב באוצר חכמתם המרובה, אשר גם מבקשיהם לא ימצאום בדי עמל ויניעה רבה, בכדי שלא לגלותם לעין כל. הנה מטרח חפצנו, בהמדרש שהצננו בראש דברינו, להראות מדברי רבותינו, שכבר חשנו מחשבות שונות על קבוץ גלויתנו, באיזו אופן תהי' נאולת נפשנו, ויבואר המדרש הנ"ל במשך סוף דברינו— אמנם, קודם כל צריכים אנו לידע, מהות המצוה של ישיבת ארצנו הקדושה, אשר אנו מתאווים לה, ולביאת גואל צדק שיבוא במהרה—

הנה, כיד ה' הטובה עלינו נשיב על ראשון כשער הראשון ועל האחרון בשער האחרון— וזאת לדעתו: שאל תחשוב קורא נעים שחיו לחלוק באחי בדברים שאכתוב בסיד על רבותי הנאונים וצדיקים ויע, אשר יבואו דבריהם להלן במשך דברינו, כי זאת עמל היא בעני ורחוק ממני דבר זה, כי כבקא בת יומא נחשב אני נגד רום מעלתם וצדקתם— רק ללמוד ולידון באחי בזה לפנייהם כתלמיד לפני רבו, והאמת יורה דרכו, כמו שכתב בשאלת יעביץ חיא סי' ה' בסופו, ובתשובת הרא"ש כלל ניה דתורה דכתיב ב"י אמת אין מחנפים לשום אדם—

שער ראשון

— פרק א —

הנה מעלת הישיבה בארצנו הקדושה באיכותה ובכמותה, מצינו בתלמוד ובמדרשים, יחד מצומדים, בדברים מפליאים, עד שאמרנו רז"ל [כתובות ק"י ע"ב] לעולם ידור אדם בא"י אפילו בעיר שרובה עיני ואל ידור בחו"ל אפילו בעיר שרובה ישראל, שכל הדר בא"י דומה כמי שיש לו אלקי וכל הדר בחו"ל דומה כמי שאין לו אלקי; אמנם, מרם יצמחו נסעי הביאור ופרחי ההבנה השייך לעניינה, חובה עלינו להבין ולברר ג' דברים— א; או מעלת הישיבה בארץ גדולה כל כך, או מעלת ישוב הארץ ר"ל, במה שאנו קונים שם בתים, שדות וכרמים, כדי להחיות נפשנו ולדור שם, ב; או הישיבה באה"ק מצוה דאורייתא היא או עכ"פ דרבנן, ג; ואח"ל שהיא דאורייתא, נהגת מצוה זו בזמן הזה אם לאו?

דנה רבינו הגדול הרמב"ם דל לא מנה מצות ישוב אי בחוך שאר המצות בספר
 המצות שלו. אמנם הרמב"ן דל בספר המצות שלו חשב ניכ מצות ישיבת הארץ
 וישובה וז"ל; "מצוה ד', שנצטוינו לרשת הארץ, אשר נתן האל יתעלה
 לאבותינו לאברהם ליצחק וליעקב, ולא נעזבנה ביד זולתנו מן
 האומות או לשממה. והוא אמר להם והורשתם את הארץ וישבתם
 בה, כי לכם נתתי את הארץ לרשת אותה וכו' ואומר אני כי המצוה
 שחכמים מפליגים בה והיא דירת אי עד שאמרו, כל היוצא ממנה
 ודר בחו"ל כאלו עזיז וזולת זה הפלגות גדולות שאמרו בה הכל
 ממצות עשה הוא, שנצטוינו לרשת הארץ לשבת בה; ואיכ"ה מצות
 עשה לדורות מתחייב כל אחד ממנו ואפילו בזמן גלות כידוע
 בתלמוד ממקומות הרבה ולשון ספרי: "מעשה בריב"ב ורמב"ח ור"ח
 בן אחי ר' יהושע ור"י שהיו יוצאים חו"ל והגיעו לפלמיא וזכרו את
 איי וזקפו את עיניהם וזלגו דמעותיהם וקרעו בגדיהם וקראו המקרא
 הזה: וירשת וישבת בה ושמרת לעשות ואמרו ישיבת איי שקולה
 כנגד כל המצות" עכ"ל הרמב"ן וכן איתא ניכ בתוספתא ופ"ה ע"ג ישרה האדם
 בא"י אפילו בעיר שרובה עכו"ם וכו' מלמד שישבת איי שקולה כנגד
 כל מצות שבתורה ע"כ, וז"ל הרמב"ן בכיאוורו עה"ת (במדבר ל"ג ג')
 והורשתם את הארץ וישבתם בה: על דעתי זו מ"ע היא יצוה אותם
 שישבו בארץ וירשו אותה, כי היא נתונה להם ולא ימאסו בנחלת ה'
 ואלו יעלה על דעתם ללכת ולכבוש ארץ שנער או ארץ אשור וזולתן
 ולהתישב שם יעברו על מצות ה' עכ"ל הנה מה שכתב הרמב"ן דל שהיא
 מצוה לדורות ואפילו בזמן הגלות לרשת את הארץ ולשבת בה, כוננו מכוונת, שהירושה
 לא תחנן ע"י מלחמה, שאין אנו יכולים ולא רשאים ללחום בודיה, כמבואר בכתובות
 דף ק"א ע"א] שהשביענו הקב"ה שלא נמרוד באו"ה שאנחנו חוסים בצילם ושלא
 נעלה בחומה, ופירשי ביד חזקה וע"כ המצות עשה של ירושה של דעתו של
 הרמב"ן שנוהגת גם בזה"ו אינה היא שנשתדל לקנות את הארץ מיד כעלי, כמו שכתב
 הרמב"ן מהראב"ע בס' וישלח על הכתוב, ויקן את חלקת השדה וז"ל: והזכיר זה
 הכתוב יהודיע, כי מעלה גדולה יש לא"י ומי שיש לו בה חלק חשוב
 כחלק לעוה"ב" עכ"ל, וראי נמלאה מביא לזה בספר, אור חדש בשער ד' פרק
 ה' מירושלמי [במ"ק פ"ב ה"ד] שאיתא שם שאל רשב"ל, מה ליקח בחים מן העצים
 בשבת, חני בשבת מותר, כיצד הוא עושה, מראה לו ניסין של דיגרון והעצים חתם
 ומעלה לארכיים, שכן מצונו שלא נכבשה ויחיו אלא בשבת, דכתיב ובוים השביעי
 חסנו את העיר, ואפילו בשבת ע"כ — ולכאורה איך אנו מדמין הלקיחה הפרטית
 והרצונית לכבוש מלחמה וע"כ אנו אומרים שצד ההתדמות הוא רק בגלל ההתנהלות,
 כי כמו שמלחמת יריחו, שהיא מלחמת כבוש הארץ נקראת מלחמת חובה [ירושלמי

שבת פ"א ה' ח"ג כנלל התנחלות הארץ. כן גם הלקיחה הרצונית נקראת, חובה ומצוה.
 עין כי תכליתה היא התנחלות הארץ עכ"ל ודפחיה. — וכמו כן מוכח בניטין [ח' ע"ב]
 שאיחא שם, הקונה שדה בסוריא כקונה בסר' שבירושלים, למאי הלכתא, שכותבין עליו
 אונן [שטר מכירה] בשבת וכו' שאמר לכותי ועושרי, ואע"ג דאמירה לנכרי שבות,
 משום ישוב א"י לא נזרו ב"י רבנן, וכתב שם דש"י על ישוב א"י, לישב ישראל בה'
 הנה למדנו מדרבי הנמרא ורש"י הנ"ל, דעיקר ישוב א"י היא הקני' מיד כותי, וכתבו
 החוס' שם, שהיא גדולה כל כך, שבשביל מילה אין דוחים שבות דאמירה, אע"ג
 שמצות מילה גדולה מאד, אבל בשביל ישוב א"י דוחים אמירה לנכרי, וכן פסק השו"ע
 א"ח ס"ו ש"ו והרמב"ם בה' שבת פ"א י"א.

— פ"ב —

אמנם בקניית קרקע לבד עוד לא קיימנו המצוה בשלימות, לפי דעתו של הרמב"ן
 ז"ל, דבמצוה זו יכללו ב' דברים, א' והירשחם את הארץ ב' וישכרם בה,
 והנה הקני' היא הירושה כמו שני"ל, אבל הישיבה עוד לא נתקיימה, ובישיבה עצמה
 נכללו ג"כ ב' דברים, א' הישיבה בארץ שנוכל לישב בה, כמו שכתב, ולא נעזבנה ביד
 זולתנו, ב' ישובה של הארץ כמ"ש "או לשממח" רק לעבוד אותה לעשותה ארץ המדה
 בנטיעות וזרעים, כי עיקר מעלת הישיבה בארץ היא, כאשר הישיבה נרמט ישוב, וא"כ
 מצות הירושה, דהיינו חקני' של קרקע, היא החלק היותר נכבד בהמצוה כמו שני"ל
 בשם הרמב"ן וא"ע, ואם חז"ל הפליגו כי"כ בחלק קטן הזה, היינו בישיבה בארץ לבה,
 עד שאמרו שהיא שקולה נגד כל המצות שבתורה, על אכריכ גדולה המצוה בכללה,
 דהיינו קנית קרקעות בא"י וליישיבה בנטיעות כרמים ועבודת שדה לרור בה.

הנה מצינו [במס' בי"מ דף ק"א ע"ב] היורד לתוך הרבתו של חברו ובנאו שלא
 ברשותו ואמר עצי ואבני אני נוטל ר"ג אמר שומעין לו וכו' אמר ר"י כ"ח
 שומעין לו, בשדה אין שומעין לו, בשדה מ"ט, משום ישוב א"י, ופירש"י, היורד לתוך
 שדה ונטעה שלא ברשות ואמר נטיעתי אני נוטל ע"כ אלמא דבנטיעות איכא ישוב
 א"י, וכן פסק הרמב"ם בפ"י מה' גזילה ואבדה ה' ט' — והטור ושי"ע הו"מ ס"י קס"ח,
 ועוד איתא שם [בדף ק"ח ע"ב] ארעא לבתי וארעא לזרעא, ישוב עדיף ולית בה משום
 דינא דבר מצרא, פירש"י ישוב דבתי עדיף, וכן פסק הרמב"ם בפ"י מה' שכנים ופ"ט
 הו"מ ס"י קע"ה סעי' ג"א, ולכאורה צ"ע דלעיל [בדף ק"א] משמע שאצל בנין בתים
 לא שייך ישוב ארץ, מאחר שבבית שומעין לו וכאן משמע להיפך, [ע"י בהגהות פ"ח
 על הש"ס שהקשה כן] ע"כ צריכים אנו לומר, שמה דקאמר לעיל [בדף ק"א] שבשדה
 איכא ישוב ולא בבתי ר"ל בנטיעות איכא ישוב גדול ואין ביכלתו לומר נטיעתי אני
 נוטל, אבל בכרתי ליכא ישוב כ"כ, אבל פשיטא דגם בבתי איכא ישוב הארץ, כי לומר
 שבבתים אין בו משום ישוב ארץ, הוא דבר שלא חתכן, והשכל מנדרו, וכי יש איהו
 עיר, מדינה או כפרת ארץ מיושבת בלי בתים, וע"כ שבשניהם איכא ישוב, רק שבנטיעות
 איכא ישוב גדול, משא"כ בבתים, אבל בבתי יש ג"כ ישוב, וכמו כן צריכים אנו לומר
 דמה דאמר בש"ס [שם בדף ק"ח] שבזרעים ליכא ישוב, ג"כ הכוונה, שליכא ישוב גדול
 כמו אצל בתים, דאיך יתכן לומר שזריעת השדה לא תהי' בכלל ישוב, והלא הם
 עיקר

עיקר פרנסת האדם, וכשבה הארץ נאמר בראשונה חמה ושעורה, עכ"ה שכוונתם ז"ל
שבתים. הם ישוב יותר גדול מורעים, אבל בלא ספק גם זרעים בכלל ישוב, וכמו שאמר
דבנתים אין בהם משום ישוב, והיינו לגבי נטיעות. כמו כן הוא, שאמרו בזרעים אין
בהם ישוב הוא לגבי בתים, אבל באמת יש גם בהם משום ישוב, כן למדתו והבנתו מפי
סופרים וספרים של הראשונים ז"ל ע"י כפסקי הרא"ש ב"מ פ"ט ס"י ל"ג. — נמצא
מכל האמור נתברר לנו לפ"ד של הרמב"ן, שמה שאמר הכתוב, והורשתם את הארץ
וישבתם בה, היא מצות עשה דאורייתא השקולה כנגד כל המצות שבתורה, והחלק
היותר נכבד, היא הירושה היינו הזכי' בכברת ארץ כאהיק, [כן מפורש ג"כ בתשובת ר'
יודא בן הרא"ש הנקראת, וזכרון יודא' ס"י צ"א שהקני' בעצמה בלתי שום ישיבה היא
העיקר המצוה] בזמן שהיו ישראל לעם בפני עצמם, ע"י מלחמה — ובוה"ז — ע"י קנין כסף
והוא חשוב כחלק עוה"ב, וגם היא דוחה שבות במלאכה דאורייתא, דהיינו ע"י אמירה
לנכרי, והחלק השני מהמצוה הנ"ל הוא הישיבה וגם הישיבה מתחלקת לשני חלקים,
א' הישיבה בארץ, ב' ישוב הארץ, וחלק ישוב הארץ יתחלק לג' מדרגות, א' נטיעת
כרמים ופרדסים, הוא הישוב היותר גדול; ב' בנין בתים וג'; וזיעת תנואה וירקות,
ורא"י לזה מצינו במדרש רבה [ויקרא, ס' כ"ה]: "מתחלת ברייתו של עולם לא
נתעסק הקב"ה אלא במטע תחלה אף אתם כשתכנסו לארץ לא
תתעסקו אלא במטע תחלה הר"ד כי תבואו אל הארץ ונטעתם כל
עץ מאכל". ע"כ ואנו רואים ג"כ שאה"ק מסוגלת יותר לנגות ופרדסים, וכמו כן כתב
הרמב"ם ז"ל [בפ"ה מה' דעות ה' י"א] וז"ל: "דרך בעלי דעה שיקבע לו אדם
מלאכה המפרנסת אותו תחלה ואח"כ יבנה בית דירה ואח"כ ישא
אשה, שנאמר מי האיש אשר נטע וגו' אשר יבנה וגו' אשר ארש וגו'".
עכ"ל הרי שחשב הרמב"ם ז"ל נטיעות קודם בנין בתים למלאכה המפרנסת אותו וע"כ
צריך להקדימם ע"י שם בכסף משנה, ועוד איתא [נכמס' יבמות ס"ג ע"א] אמר ר'
אלעזר כל אדם שאין לו קרקע אינו אדם ועוד אמר ר' אלעזר עתידים
כל בערי אומניות שיעמדו על הקרקע שנאמר [יחזקאל כ"ז] וירדו
מאניותיהם וגו' ואל הארץ יעמדו" וכתבו שם בתוס' ד"ה שאין פירוש קרקע
לצורך מזונת ולבית דירה עש"ב, ומהרש"א כתב שם ע"ז וז"ל: "עתידים כב"א
וכו' ר"ל שיליחו אומנותם החשובים לעבוד עבודה וכו' דהיינו עבודה
קרקע ע"ש" והוצא לנו מכ"ז, שעיקר והיסוד של ישוב הוא דוקא בקרקע ולא
בבתים, ומה מאד יפלא לפ"ז מה שכתב הנאון בעל לבושי מרדכי וצ"ל בשו"ת שלו
ח"ו"ד מהר"י תלומדא? ס"י פ"ט, שישו"ב אי' שייך דוקא בבתים, אבל לא בשדות וכרמים,
ואדרבה, כן לפי הנ"ל יותר יש ישוב בשדות וכרמים מבבתים, ובאמת אצל שניהם
שייך ישוב הן בבתים והן בשדות, ורק ישוב היותר גדול הוא בנטיעות, כי בניטין דף
ח' נקט הש"ס ישוב אי' אצל שדות ובב"ק דף ס' ע"ב נקט הש"ס ישוב אי' גם אצל
בתים, כי גם אצל בתים נמי שייך ישוב כמו שנ"ל, והש"ע בה' שבת ס"י ש"ז נקט
בית' הוא לרכותא, שאמ"לן בבתים שאין שייך ישוב גדול כ"כ נמי התירו שבות דאמירת
במלאכה

במלאכה דאורייתא ע"י נכרי משום ישוב א"י ומכשיב בשדות שאית בהן תרתי כמי
שאייתא בסוף ס"ק דע"ז [דף כ"א] ישוב, וגם הסקעת מעשר וחמירי אחר מבתי [וכן
כתב הגאון כ"ס בחושיו על גיטין דרוק].

פרק נ

הנה הגריק בעל אבני נור מסאכאמשוב וציל בשו"ת שלו בחיב מ"ד סי' תניד החויק בשיטת
הרמב"ן ודחה את כל דברי המגלה אסתר [שהשיג על הרמב"ן] — שכתב שישב א"י
אינו נוהגת אלא בזמן שבחמ"ק קיים, וראיתי בספר תיקון עולם [בדף קכ"ח] שנדפס
תשובה ארוכה מהגאון דמונקאטש וצ"ל וכלל התשובה השיג על בעל אבני נור ודחה
את כל דבריו בשתי דים, והנה למצוה יחשב להציל את הנהיג בער אבני נור מהשנת
הגדולות אשר נאמרו עליו שם במה ששייך לעניננו. — בדף קל"ב, בספר הגיל איתא
ומ"ש [שם באבני נור אות ח"י] וז"ל: "ומעתה אם ידור אדם בארץ ישראל
ואין לו שם שום מצב פרנסה רק הנשלח לו מחו"ל ועדיין השפעת
מזונותיו ע"י השר שמחויק לארץ, מה זו ישיבת ארץ ישראל וכ"י"
עכ"ל וכתב עליו הגאון הגיל, ונבלתי משחומם, וישחומם כל עובר, כי מי לא ידע
המהירות וחרמות שעשו ר"ל הקדושים המה הביי והאלשייך וז"ע כל מה שמגדבים
בחויק לארץ וכ"י ישלחו הכל לאהיק כדי שיתחזקו עניי הכוללים היושבים עה"ת באהיק
וכ"י וא"כ איך נוכל להאמין שיצאו ח"י דברים וזים כאלו נגדס מפי או קנה קלמסו
של הרב הנהיג המחבר אבני נור ז"ל עכ"ל. — הנה אחר מכ"ח לא הבנתי השנה זו
הלא לפי מה שהחויק הבעל אבני נור בשיטת הרמב"ן הגיל דבריו מוכרחים, כי עיקר
מצות ישיבת א"י היא הישוב, בדיוות לו פרנסה מריוח מארץ ישראל, שיהי לו שם
גנות ופרדסים או ממה שיכול להתפרנס כמו שגיל כ"י לשיטת הרמב"ן אבל מעולם לא
חשב הבעל אבני נור לנגוע ח"י בחרמות וגזירות שעשו הראשונים שכל מה שמנדבין
בחוי"ל ישלחו הכל לאהיק, ואף אותן שיושבים באהיק ומפרנסין עצמם מחו"ל, אינם
מקיימים מצות ישוב אהיק בשלימות, רק מצות הישיבה ולא מצות ישוב ארץ ישראל,
כי הישיבה מתחלקת לשני חלקים, הישיבה בארץ, וישוב הארץ וע"ז יסובכו כל דבר
בעל אבני נור במה שכתב, מה זו ישיבת ארץ ישראל" כי עיקר הישיבה היא
היא הישוב, וכאשר שינה ושילש שם בתשובת אבני נור [אות ס"ב-א] בדי"ה קיצור
דברים הגיל: "עיקר מצות ישיבת ארץ הוא בדיוות לו פרנסה מריוח
ארץ ישראל, אבל אם נשלח לו מעות מחו"ל במתנה מאנשי חו"ל
לעני"ד אין זה עיקר מצות ישיבת ארץ ישראל בשלימות ומ"מ
הוא מקיים מצות ישיבת ארץ ישראל. עד כאן לשונו של בעל
אבני נור, הרי מדבריו הקדושים נתברר לנו כוונתו, שאפילו אם אדם דר באהיק ומקבל
מעות מחו"ל אין מקיים מצות ישוב א"י בשלימות, וגדולה מזה כתבו הגאונים בעל שרת
מעיל צדקה ס"י כ"י והחיים בשרת א"ע היא ס"י קל"ב ומהר"ם שייק חו"ד ס"י רכ"ה
ומהר"שם ח"א ס"י ח"י, הגם שודאי גם כזה"ן מצוה להיות בא"י, היינו כשיוכל
להסתפק שם עצמו ע"י ממונו ויגיע כפו אבל להמיל עצמו על הצבור

על הצבור אין זה מצות ישוב א"י בכמה וכמו שניל בשם אבני נור שלא מקיים מצוה זו בשלימות ועי' מה שכתב רבינו החיים בשו"ת או"ח סי' ר"ג בסוף התשובה; "בשאלנו שולחים מעות לאה"ק לא בעבור מצות ישוב הארץ אנו שולחים רק עלינו מטל להחזיק ת"ח עניים שדישיבה בארץ לא ובטולי ע"כ ודיק — ועל פי הנ"ל ניכ' לא קשה מה שהקשה עליו הגאון דמונקאטש וצ"ל שם ב"ד ק"ל ד"ה ואזכיר וי"ל: "ואזכיר עוד על מ"ש שם [בע"א אבני נור] וכפל דבריו בתשובותיו בזה דאם יש לו אחוזת שדה בא"י גם שיושב בחו"ל אם יש לו פרנסה מאחוזת הזאת באה"ק ניכ' נחשב בכלל מצות ישיבת ארץ ישראל, וכתב עליו הגאון דמונקאטש וצ"ל: "והנה מפורש להיפך בתשובה מהראשונים רש"י שם [אשר הוא כנ"ל בדעות המחזיקים בשוב א"י גם בגלותנו] וז"ל תוך התשובה [סי' א'] שכל זמן שימצא מזון ומדור תמצא הישיבה ואפשר שיהי' לאדם שם גנות ופרדסים ובתים והם סיבת הישוב והוא אינו דר שם ע"כ דהישוב אינו הישיבה וכו'". עכ"ל הרשב"י שז"ל הרי דס"ל דשיבת א"י אינו מקיים הישוב בחו"ל גם כשיש לו בא"י גנות ופרדסים כנוכר עכ"ל — ולפי הני"ד גם זה ל"ק דהרי הכעל אבני נור כתב. אם יש לו פרנסה מהאחוזת וכו' **נחשב בכלל מצות ישיבת א"י**. כלומר שמקיים הישוב אבל לא הישיבה בארץ, כי הישוב והישיבה שני דברים הם וע"כ אמת ניכ' משיב הרשב"י. כשיש לבר ישראל [אחוזת באה"ק ואינו דר שם, דגם שקיים מצות הישוב אבל עוד לא קיים הישיבה] —

ועוד כתב שם הגאון וצ"ל [ב"ד קל"ז] לחרץ פסקי הרמב"ם כמה שפסק בהל' שבת הנ"ל דכותבין אונו ע"י נכרי משום ישוב א"י וכע"כ דהוי מצוה ובספר המצות שלו לא מנה ישוב א"י בין מצות בומיננו אחר חורבן ותירץ כי התנאים ואמוראים הי' להם אפר פרה וכיון שהיו יכולין להטהר ע"י אפר פרה שפיר עשו חו"ל תקנה כנ"ל לדירת אחינו בני ישראל בא"י ובסוריא הקרובה ליכתב ע"י שבות נכרי אונו כדי לקיים הישוב בירושלים וכל סביבותי' כדי שיוכלו להקריב קרבנות ולהטהר מקודם משאי"כ לדין בומיננו שאין לנו אפר פרה ואסור להקריב שם ע"כ אינו אפילו מצוה דרבנן לחשוב לישוב א"י בין שאר מצות משאי"כ בספרו הי' דחזקה בה' שבת שפיר הביא הרמב"ם כדרכו בקדש כל ההלכות לשעבר ולהוזהר ולעתידי עכ"ל — ולפי זה צ"ע לחרץ דברי הש"ע שכתב באו"ח סי' רמ"ה סעיף ד' שהעלי' לא"י מצוה אפילו בזה"ז וכמו כן פסק המחבר ביו"ד סי' רס"ז סעי' פ"ה, פ"ה ע"כ שאמר לעלות לא"י כופין את רבו משום ישוב א"י וכו' ודין זה הוא נורה בכל זמן אפילו בזמן שא"י הוא רחוק העכו"ם וכו' עוברין על העשה ומפקעין שעבודו וילך לו ע"ש ופסק כי כדכותבין אונו בשנת כנ"ל משמע מזה אפילו בזה"ז שאין לנו אפר פרה הוא מ"ע ולכל הפחות מרבנן כמו שיבאר להלן במשך דברינו וצ"ע —

דנה אחר שביארנו שיטתו והלוקח רוחו של רבנו הגדול הרמב"ן ז"ל צרובין אנו עוד
 למדעי אך נוטה דעתם של הפוסקים ראשונים ואחרונים אי ישוב א"י ונהנת
 גם כוה"ק כשיפת הרמב"ן או לא? הנה במס' כתובות [דף ק"ז ע"ב] איתא הוא אומר
 לעלות ולא"י והיא אומרת שלא לעלות כופין אותה לעלות. [וכן פסק בש"ע אה"ע
 סי' ע"ה וגם רבינו הרמב"ם פסק כן כפי"ג מה' אישות ה"ב שחוב הוא לילך לא"י
 אפילו כוה"ק אך בתוס' שם ד"ה היא [הג"ל] כתבו וז"ל: אינו נוהג כוה"ק דאיכא סכנת
 דרכים וה"י. אומר ר"י חיים דעכשיו אינו מצוה לדור בא"י כי יש כמה מצות התלויות
 בארץ וכמה עונשין דאין אנו יכולין לזוהר בהם ולעמוד עליהם ע"ל התוס' — וכתב
 הגאון מהר"ט בשו"ת שלו ח"ב סי' כ"ח על דברי ר"י חיים ה"ג בזה"ק
 "אינו מיסוד התוס' שהרי הרא"ש לא הביאו בתוספותיו ולא בהלכות
 ואדרבה הביא דאיש כופה לאשה לעלות לא"י גם כוה"ק ועוד דעיקר
 הטעם משום קדושת א"י ומצות ישיבתה דהוי אפילו בזה"ק כמש"כ הרמב"ן
 בספר המצות בשם הספרי ומ"ש שיש כמה מצות התלויות וכו' שאין
 יכולין לזוהר בהם וכו' דבר תימה הם שמי שירצה לקנות קרקע בא"י
 יכול לקיים כל מ"ע וכו' ומי מעכב ע"י וכ"מ למחר"ס מרוטענבורג
 בתשובה סי' קצ"ט, ומי לנו בקי בדברי התוס' ממהר"ם הרא"ש ז"ל
 והאיר ה' את עיני שמצאתי בהג' מרדכי סוף כתובות כדשון הזה: "כתב
 הר"ח בהן בתשובה דה"מ בימיהם שדי' שלום אבל עכשיו שהדרכים
 משובשים א"י לכופה דהו"ל כמו חפץ להוליכה במקום גדודי היות
 ולסמים ואפי' אם יעמוד לה ערבים מגוף לממן ערבך עריץ הרי שתשובת
 ר"ח בהן לא ה"י אלא מטעם הדרכים ומ"ש התוס' בשמו דאין מצוה
 לדור בא"י הגהת תלמוד היא ולא דסמכא הוא עכ"ל מהר"ט וגם
 הש"ת הקדוש כתב כן במאמר בית דור, ודחה את ר"ח בשתי דים, וכמו כן כתב
 הריב"ש בתשובותיו [סי' שפ"ז דף קמ"ז ע"ב] להשואל שרצה להתיר שבות בכל
 מצות וז"ל: שאני ישוב א"י שאינה מצוה לשעתה אלא מצוה
 המתקיימת לעולם ומצוה ותועלת לכל ישראל שלא תשתקע
 אה"ה וכו'. עכ"ל, הלא חראה דרבינו הריב"ש ז"ל שה"י גדול בדורו ואחד מראשי
 הפוסקים כידוע לכל באי שערי ארבעה ש"ע, כתב: "שהוא מצוה המתקיימת
 ותועלת גדול לכל ישראל! הנה מ"ש שהיא מצוה המתקיימת לעולם כוננו
 מבואר על פי מה שני"ל, משום דאסור למכור בית ושדה לעכו"ם בא"י כמו שאיתא
 [בנע"ז דף כ"א ע"א] וכן פסק השי"ע ביו"ד סי' קנ"א סעי' ח', וא"כ בעכ"ה ממילא ישאר
 הבית או השדה בידי ישראל ותה"י א"י מיושבת מישראל, ומ"ש ותועלת לכל ישראל
 יבואר במשך דברינו —

ואם נתבונן היטב נראה שגם דבינו מאור עינינו רש"י ז"ל כיון לזה ברוח קדשו וז"ל

בנימין [דף ח' ע"ב] דיה משום ישוב איי "לישב ישראל בתוכה" נראה
בפרוש דאין כונתו משום דמקיים זה האיש בקנתו בית או שדה באי לזר שם
מצות ישוב איי דאיך הליל "ולישב בה" דהיי משמע שישב שם בעצמו אלא כתב
ולישב ישראל בתוכה ר"ל שמוזר לעבור על שבות כדי שיקנה אחר שדה או בית
והגם שבכל דוכתא לא אמרינן לאדם חטא כדי שיוכה חברך, עכ"ה בזה אמרינן משום
דהאי מצוה היא מצוה המתקיימת ותועלת לכל ישראל "להושיב ישראל עליה שישב
איי תועלת אף להיושבים בחו"ל, והאי ברורה לשיטת רש"י מירושלמי הנ"ל [מוע"ק]
סי' ה"ב] שכבשו ירחו בשבת וכלם נטלו חלק בכנישת העיר שעיי נעשה חלק מאי
והתוס' כתבו כריש שבת [דף ע"א] שאצל מצוה רבה או מצוה דרבים אמרינן חטא בשביל
שיוכה חברך כירושלמי הנ"ל, ודבר חידוש ראיתי בספר עקרי הד"ט בתאריח סי' י"ד אות
ק"ה, שהחיר מדעת להניח עכרים לבנות בשבת אפילו בלא קבלנות חצר של יהודים בירושלים,
שכתב בספר מ"כ ש"א ס"א שהוא מוסכם מכל הפוסקים דאפילו במלאכה דאורייתא
שרי אמירה לעכרים משום ישוב איי עשיב —.

הנה בהתישבות חלק מישראל באי תלוי יסודי התורה, כי בלעדיו אחינו היושבים באה"ק
לא נוכל אנחנו יושבי חו"ל לקיים את התורה, וקיום לאומתנו ותורתנו תלוי
בישיבת אחינו באה"ק, והנה אבי כל הפוסקים וראש לכל החכמים הוא הרמב"ם ז"ל
כתב בספר המצות, מ"ע קנ"ג בזה"ל: "וזה שהדיותנו היום כהו"ל מונים במלאכת
העבור שבידינו ואומרים שזה היום ר"ח או יו"ט, לא מפני חשבונינו
קבענו יו"ט בשום פנים, אבל מפני שב"ד שבאי כבר קראוהו יו"ט וכו'
ואני אוסיף לך ביאור, אלו הנחנו דרך משל שבני איי יעדרו מאי, חלילה
לאל מעשות זאת, כי הוא הבטחנו שלא ימחה אותות האומה מכל וכל
וכו' הנה חשבוננו זה לא יועילנו בשום פנים לפי שאין מעברים שנים
וקובעים חדשים אלא בתנאים הנזכרים כמו שביארנו, כי מציון תצא
תורה עכ"ל הסהורה —. הנה שפתיו ברור מללו, שאם לא היו ישראל באי, הוא כאלו
נמחה אותות האומה מכל וכל ובטלו כל המועדות —. ורבינו החיים בשו"ת חו"ד סי' רל"ד
הביא דבריו אלו וביארם בהתלהבות יתירה, "שאז ח"ו במלה כה"ת חלילה נאין
לאן אומה ישראלית, והיינו כליון אומה ח"ו, והטעם דמה שחשבו
התאשונים שנים וחדשים, זה לא יועיל אלא כשעכ"פ נשאר באי כורמים
יונבים ישראל, אשר בהגיע זמן ועדן ההוא אז הכורמים ויוגבים יקבעו
מועדים ע"פ חשבון הקדמונים ההמה לפי מה שיראו בלוח ההוא, ובסדר
העבור של כל השנה ועיי' מתקדשים בכל העולם עיי'ש שהאר"ק נדברים
נעמים —. ולזה כיון ניכר לפעניד הריב"ש הנ"ל במ"ש שישב אה"ק, תועלת לכל
ישראל, כי בזה תלוי קיום התורה וקיום האומה הישראלית, ועיי' רמזו לנו ניכר רז"ל
בספרי הנ"ל שיישיבת איי שקולה כנגד כל המצות שבתורה כי אלמדי ישיבת איי נפלה
ח"ו כה"ת ואין כאן אומה ישראלית ח"ו ועיי' ככו גדולי תנאים הנ"ל בעולם את ארצנו
הקדושה —. וראה מה שכתב בספר חרדים בפ"א [במ"ע התלויות באר"ק] ובס"פ ממל"ת
התלויות שמלכד שישב איי הוא מצוה דאורייתא גם כזה"ל כתב: "אע"פ שישבנו

ושל אהיקן בצער כך גהי שמחים ביסורין וכו' שני מתנות נתן
 הקב"ה לישראל ולא נתן אלא ביסורין ואי מהם אי' וכו' וכי היבא
 דבכיאה ראשונה בא עמלק ה"ג בקבוץ גלויות כשהוצים לבוא לא"י עמלק
 מזדמן להם בדרך עש"ב, וכן איתא בפסיקתא דף א': 'למה יזכו ישראל לכל
 הכבוד לעיל, על מה שישבו בצער בא"י בזה"ה' וז"ל הגאון ר"י עמדין בנפש
 סודו ודף יד ע"א: 'ובאמת היא תמי' קיימת על ישראל קדושים בכל
 מקום החמירו על עצמם בכמה דקדוקי מצות וכו' ומפורים ממון רב
 וטורחים מאד לקיימם בשלימות היותר אפשרי, ומדוע מזלזלין ומתעצלים
 במצוה החביבה הזאת וישוב א"י יתד שכל התורה תלוי בה, כיון
 לפענ"ד להרמב"ם וריב"ש וז"ל) ואם אמנם, כי דבר גדול הוא לעזוב ארץ
 מולדתו ולעקור דירתו לנסוע בדרך רחוק וכו' כ"ש ששכרו מרובה לפום
 צערא אנרא, אך אם זאת נשיב אל לבנו כמה מרופה ישיבתנו
 בירדנו במקומות פזורנו בגולה, אז יקל עלינו לשום נוכח ה' דרכנו
 לבקש נחלתנו, בפרטות, איש אשר נתן לו אלקים עושר ונכסים ולא
 ישרימנו האלקים לשאת חלקו ולשמוח בעמלו לראות עולמו בחייו לקנות
 לו אהוזת נחלה בארץ הטובה, זה הבל וחולי רע וצדיקים ירשו ארץ,
 עכ"ל ומה מאד יפלא על הגאון בעל לבושי מדכי ז"ל שהעתיק בשו"ת שלו הי"ד מה
 ג"ס ס"י מ"ט דברי הגאון ר"י עמדין ז"ל בזה"ל: 'ע"י בסידור יעבי"ן שכתב וכו'
 מי שיש לו עושר ונכסים ולא נחסר לו מזונות יעלה ויעלה וישב עה"ת,
 אבל לרדוף לקנות נחלה בארץ הטובה זה הבל וחולי רע' עכ"ל וזה
 ההפך ממה שאיתא לפנינו! ובהתלהבות יתירה כתב הגאון ר"י הילל
 קאלאמיא זצ"ל [בספרו תשובות בית הילל ס"י ג"א] עבור ישוב אה"ק
 להגאון ר' זלמן שפימצער ז"ל לווין תע"א בשנת תרל"ו בח' אלול, וז"ל
 התשובה: 'אחרי שאבשר לו וכו', הגני לפניו בדברי אלה, עבור כי ראיתי
 בספר שבילי אמונה אשר חבר נכד הרא"ש בנתיב העשירי בשם
 מדרשו, שקודם הגאולה יתנדבו הרבה מישראל לדור באה"ק
 ולהתישב בירושלים מארבע פינות העולם וע"ז נאמר ולקחתי
 אתכם אחד מעיר ושנים ממשפחה עכ"ל — ועמ"ך ישראל צריכים פרנסה,
 ואם אין קמה, ודעתא בלבא תלוי — ושיהי' חיותם מנדבות — כנהוג עד עתה, הרי אין
 הקומץ משביע — לכן גם דעתי העני' נוטה ומסכמת להגאון
 מגרידיטין זללה"ה וסייעתי שצעק ככרוכי' עבור ישוב אה"ק וכו'.
 — מאחר שענינינו רואים שזה כעת ד' שנים שהתחיל להתאמת
 הבטחה הזאת, שתושבי ירושלים המה כפלים מאשר היו ד'
 ישרם

ישמרו. לכן אם גם הדר"ג נוטה שראוי ונכון הוא, מה טוב ומה נעים אם ישתדל אצל פאר הזמן והדרת ישראל הטפסר באראן ראטהשילד ג"י מפראנקפורט בע"פ או במכתב שיכניס עצמו בדבר זה כפי חכמתו, שהוא בקי באלה — כי מי הוא מישראל עם ה' אשר לא יתאוה להיות לו חלק במצוה כזאת לקנות לו גורל או אקמיון — יאמין לי אהובי וידידי כל כך בוער בלבי אהבת מצוה זאת, שאם הייתי מקורב עם הארון הזה הייתי הולך אצלו לבקשהו לעשות כן" — עכ"ל החשובה, וזאת ידוע לכל שהגאון ר' הילל ז"ל הנ"ל קנה כל העיר, פתח תקוה ונבולותי במעות נדוני שלו וגם קבץ מעות הרבה לטובת ישוב החרדי באה"ק, ועי' בספר "שמרו משפט" מחתנו הגאון ר' ע"י שלעוונגער ז"ל משכ"ב.

פרה ה'

הנה בספר פאת השלחן על הלכות איי [כס"א א' ס"ק י"ד] האריך בנפלאות לכרר וללבן את שיטת הרמב"ן ז"ל מהשגרת בעל מג"א אסתר שר"ל שדוקא בזמן הבית מצוה לרור בא"י, כי כמה תנאים, שהיו אחר החורבן, חזרו לא"י, וכתב שם שכן כתב התשב"ץ ח"ג ס"י רפ"ח והרשב"ש ס"י ב' ששיבת א"י בזה"ז דאורייתא, דאפילו לפי שיטת הרמב"ם, שלא מנה ישיבת א"י למיע עכ"ח היא מצוה דרבנן [וכי"כ בספר אור חדש הנ"ל שער ד' פ"ד] ויותר יתכן הספרי הנ"ל לשיטת הרמב"ן שהיא מ"ע דאורייתא, דאי הוי דרבנן לא הוי אומרים שהוא שקול נגד כה"ת, ועוד שהרמב"ם פסק כל דיני כופין, שכופין אשה לילך לא"י ע"ש בדבריו הגעיימים — ובאמת פסק הרמב"ם ז"ל להלכה את הגמרות הנ"ל שנזכרו לעיל בשביל ישוב א"י, וכן פסק הרמב"ם בפ"ג מה' שכני ה"ב, הלוקח עיר בא"י כופין אותו ב"ד לקחת לה דרך לר' רוחותי משום ישוב א"י, וכמו כן כתב בפ"ה מה' מלכים ה' י"א, י"ב י"ג, [ע"פ דברי חז"ל סוף כתובות] גדולי חכמים היו מנשקין את תחומי א"י ומנשקין אבני ומתגלגלין על עפרה וכו' ואמרו חכמים כל השוכן בארץ ישראל עונותיו מחולין לו וכו' וכן הקבור בה מחכפר שנאמר ולפני ארמתו עמו, וכו' עכ"ל וכו' אנו נאמר על כל זאת שהם דוקא בזמן הבית, וראה מה שאיתא בש"ע [אוי"ח ס"י רמ"ח סעי' ד'] "שהעולה לא"י אם נזדמנה לו שוירא אפילו בע"ש כיון דדבר מצוה היא יכול לפרוש עמהם וכו'". [מהו ראי' למ"ש בספר ערוגת הכושם בספרות ואחתהן שהעלי' לא"י גם כן מצוה ע"י כתיקון עולם הנ"ל] והיא מחשבת הרשב"ץ שהובא שם בכ"י וע"י שם במג"א משכ"ב, וכתב שם בהגהות חכמת שלמה, [קלוגער] שמבאן ראי' שהש"ע ס"ל שהעלי' אף בזה"ז לא"י מצוה, וכש"כ הישוב והדירה שמה, ועוד פסק הש"ע בי"ד ס"י רס"ז סעי' פ"ד פ"ה [הנ"ל] שעכ"ד שאמר לעלות לא"י כופין את רבו וכו' ודין זה הוא בכל זמן אפילו בזמן שא"י היא תחת העכו"ם וכו' מספקין ב"ד שעבודו וילך לו עכ"ל הש"ע בלי חולק — וגם בשו"ת מעיל צדקה ס"י

סי' כ"ז האריך. וכיאר היטב דודאי גם בזהו ישיבת א"י מצוה היא ומ"ש התום בשם ר"ח הג"ל תלמוד טועה כתבו וכתב שם שכן ססק מהר"י בן לב, הרשדים ותכל בו, אלא שכללא כ"ל דהיינו דוקא אם יוכל להסתפק שם ע"י ממונו וכדומה, אבל להטיל עצמו על הצבור או על הצדקה לא שמיעא לי ע"כ וכמו כן כתב הת"ה בסמ"י סי' ס"ח וכ"כ מהר"ם סי' ע"ט וע"י בהמב"ט ח"א סי' קל"ט —. וכמו כן כתב בשו"ת ח"ס ח"ד סי' רל"ד שכופין את האשה לילך לא"י, כדו לקיים דרישת הציון במה שידורו שם ואפילו בזה"ו, וכן דעת מרן הח"ס בח"א מאהע"ז סי' קל"ב, וכן ססק הגאון מהר"ם שיק בשו"ת ח"ד סי' רכ"ה ובשו"ת מהר"ש ח"א סי' ח"י ובשו"ת בית יצחק (לבוש) מאהע"ז סי' ה' אות ד', וכן הסכים המנחת חינוך בסוף ספרו שהנכון כשיטת הרמב"ן וכ"כ הכ"ש באה"ע ס"י ע"ה ס"ק כ' וע"י בפר"שה ודרגשה שם מש"כ בשם הרא"ש ור"מ וד"ק, וע' בס"ח אה"ע סוף סי' ע"ה —. וכתב בשו"ת מהר"ם שיק הג"ל ח"ל: דודאי גם בזהו מצוה להיות בא"י אלא שכללא כ"ל [בשו"ת מעיל צדקה הג"ל] דהיינו אם יוכל להסתפק שם ע"י ממונו אבל להטיל עצמו על הצבור על הצדקה לא שמיעא לי לומר שהיא מצוה, וכן הוא שיטת מרן הח"ס ובס"י רל"ד ח"ד כתב עוד [הח"ס] דודאי ללמוד תורה ולתפוס ישיבה ודאי עדיף משיבת א"י, דהרי אמרינן סו"פ דמגילה דעורא לא סליק לא"י כ"ו שרבו קיים, ומטעם זה ל"ק מה שהקשו להנוב"ח ח"ד סי' ר"ה מדוע לא נסעו בעלי התום לא"י וכו' ולהג"ל אי"ש שהם עסקו בתורה ובשיבה דעדיף משיבת א"י ע"כ —. הנה מ"ש הגאון מהר"ם שיק לח"ץ על מה שלא הלכו בעלי התום, משום שהם עסקו בתורה, כיון למ"ש הכלבו הג"ל בס' קכ"ז שב"אר זאת באריכות, שכתב נ"כ —. [ויש ראי' לזה מכתובות ק"יא ע"א שכתב רש"י שיע"כ אסור לצאת מבבל מפני שיש' שם ישיבות שמרביצות תורה תמיד] —. ומ"ש בנוב"ח הג"ל בס"י ר"ה, שמחמת שיטת ר"ח הג"ל לא הלכו בעלי התום לא"י וכנראה שהסכים שם הג"ב ע"ה אלו דאו הנ"ב ובנו ר' שמואל ז"ל מה שג"ל בשם מהר"ט לא היו כותבין כן, וראה מ"ש מרן הח"ס בשו"ת ח"ד ר"ש סי' רל"ג שלאותה דעה דהכל במל בזה"ו [קרושת הארץ] יותר יש חיוב לעלות בזה"ו, דליכא תירוץ דר"ח בתום כתובות ע"ש, ובאותה תשובה כתב הח"ס: מי יתן ויזכני השנית להיות ממישבים של ירושלים ועכ"פ לא ממהרסים וממחריבים ח"ו להאריך הגלות. עכ"ל —.

פירות הנושרים מדברינו: שלרוב פוסקים ראשונים [הריב"ש מהר"ט מבי"ט, תשב"ץ, רשב"ש, מהר"י בן לב, רש"ם, כלבו, הבי"ש בש"ע וספר חרדים] מצות ישוב א"י דאורייתא כשיטת הרמב"ן ונוהגת גם בזה"ז —. ואפילו אם יושבי בצער מצוה לילך שמהכמו שג"ל מספ"ר חרדים, והוסף עוד המב"ט [כח"ב סי' רי"ן] שאפי' אם יש צער בנסיעה, כל שהסוחרים אינם מנעים מצוה לילך שמה וכופין ע"ז — ואפילו לשיטת הרמב"ם עכ"פ היא מצוה דרבנן ושייכת בזה"ז —. והישיבה מתחלקת לשני חלקים א. חשיבה בארץ, ב. ישוב הארץ, וכישוב יש ג' מדרגות א. נסיעת כרמים ופרדים, הוא הישוב היותר גדול, ב. בנין בתים, ג. זריעות

זרעית תבואה וירקות, אמנם הפוסקים האחרונים (תרומת הדשן בפסקיה שו"ת מעיל צדקה, הח"ס מהר"ם שיק, מהרש"ם, אבני נזר ובית יצחק) כללא כידו בזה, שדוקא אז יש בישיבת הארץ מצוה, אם יכול האדם להסתפק עצמו שם ע"י ממונו ויגיע כמו, אבל להטיל עצמו על הצבור בזה אין ברור להם אם קיים מצות ישיבת א"י - ולפענ"ד הטעם בזה כמו שני"ל שעיקר המצוה לשיטת הרמב"ן הישוב ולא הישיבה, וכלם דחו את שיטת ר"ח הנ"ל מהלכה וכמו שפסק הש"ע באה"ע סי' ע"ה, והסכימו לשיטת הרמב"ן ז"ל - . נמצא מכל זאת שמצוה זו של ישוב א"י היא ככל שארי מצוה שבתורה, ועלינו חובב מוטל ליסוד מושבות באה"ק, כדי שיוכלו העולים שמה להתפרנס מעמל כפם ומיכול אדמתם, כדי שלא יצטרכו להיות מצפים לנדבות אחיהם שבחור"ל, אשר על אופן כזה יקיימו מצות ישוב א"י גם לפי דעתם של האחרונים הנ"ל בשלימות, ועכ"פ נדחו כל דברי המתנגדים שרוצים עצמם לתלות בדברי ר"ח שבתום כתובות, אשר הרי"ח מעולם לא אמרם, וגם מה שאומרים עוד לוכן איתא גיכ בס' תיקון עולם הנ"ל בדרף קניא] שסכנה לדור בא"י בזה"ו ואין בה מצוה, גם אנו נאמר, כי בנלוותנו הסכנה מרחפת יותר במדה גדושה, מבארצנו, וכמו שכתבנו לעיל בשם הגאון ר"י עמדין ז"ל: "כמה מרופה ישיבתנו בידינו במקומות פזורנו בגולה" ואדרכה כשאנו נוטים את ארמת הקדש, כדי ליסוד מקום מנוחה ונחלה לאחינו החרדים המוכרחים לילך שמה על דרך התורה והיראה, או קדושת המקום יגרום לאכידת שונאינו שיסלו חתת רגלינו להציל את שאריתנו, שגם ההצלה בדרך נסי' יותר קרובה באה"ק המקודשת והמלומדת בנסיים, מבשאר ארצות אחרות, וכבר כתב המקיבל האלקי ר' דוד לירא ז"ע כספרו הנפלא עיר מקלט באות שליח וז"ל: "שבנאותתה [קרימע של אה"ק] תלוי נאותתנו ובשעבודה תלוי שעבודנו ורמו נפלא הוא כיון שהגוף נרתק מהנשמה וכ"י עכ"ל - . ואם ישחרר כל אחד מבינינו כפי יכולתו לתמוך ידי אחינו היראים העולים שמה כעת, שיתאמצו להושיב את הנשמות ולעשות מדברה כעדן, או יעלה ויבא זכרוננו לרצון לפני השי"ת לחת לנו שם אחרית ותקוה וזכותנו וזכות הארץ הקדושה תעמוד לנו עד בנה"י - . אמן - .

שער שני

פרט א

ועתה באתי להשיב על הטענה השני' מהמתנגדים לעלית א"י וישובה היות שאומרים, שנאותה העתידה רחוי בדרך נסי' אין לנו לעשות שום פעולה בדרך מבעי לוח ומוס' לישראל לסבול אורך הגלות, שאין לנו להשען רק על אבינו שבשמים כמו שני"ל לעיל בריש דבריני' - .

בנה"ה הדעת מברעת כל שני הדרכים הנ"ל דרך נסי' או דרך מבעי הם דרכי ה' ואין להחליט לא לכאן ולא לכאן, כי הלא אם נראה מראש צורים בנסי' העתים יומין הלחה נמצא ששני הדרכים ככה היו לעולמים בדורות אשר לפנינו שהרי נאות מצוים שחיתה

שהיחה ע"ד משה רעיה. היחה בדרך הראשון בנסים ונמלאות גדולות ועצימות ונאולה
 בכל ע"י עזרא הסופר היתה חכוי בערפלי השבע עמ"י סקודת מלך כורש ורצון העמים
 אשר נתנו ידם לעזור לעולי בכל ככתוב בספר עזרא א—י"ז. וכל סביבותיהם חזקו בידיהם
 בכלי כסף כזהב ברכוש ונבנהמה ובמנדנות לבד על כל המתנדב ויש ללמד לכאורה
 מזה שזה אינו בכלל האימור קבלת צדקה מאחרים א"י המבואר בדרך סי' וניד. ע"י שם
 ברמ"א סעי' ב' ובש"ת אבני צדק האריה סי' י"ד. ובשו"ת זכרון יודא חאו"ה סי' נ"ז וז"ל
 היו לפנינו גם דרך השני לנאולה ובנין בית במהלך שבעי. וא"כ אימא ידענו כי זה השני
 דרכים המה דרכי ה' הישרים. ואל יהי דרך השני קל בעינינו כי מלבד שכתוב מסורש
 כתני [ג"ט]. גדול יהי כבוד הבית הזה האחרון מהראשון כלומר בהמ"ק שנבנה ע"י עזרא
 הסופר ע"ה עוד מצינו בש"ס מסורש במס' [יומא ט"ע"ב] על הקרא בש"ה"ש
 [ח'—ט"ז]. אם חומה היא נכנה עלי שירת כסף ואם הלח היא נצור עלי
 לוח ארזי. אם עשיתם עצמכם בחומה ועליתם כולכם בימי עזרא נמשלתם
 ככסף שאין הרקב שולט בו. [ע"י בשו"ת ח"ס חו"ד סי' ד"א משכ"ב]
 עכשיו שעליתם כדלתות [שער שיש בו שהי דלתות פותח אחד וחברו
 סוגר, כך עליתם לחצאין, רש"י] נמשלתם כארז שהרקב שולט בו. וכתב
 שם המהרש"א בח"א, שהיו צריכים חומה בירושלים מפני שלא עלו כלם
 והיו בה אנשים מעט להשמר מפני אויבים ואם היו עולים כלם היתה
 הנבואה נשארת אצלם ועכשיו שלא היתה עלי כללית נסתלקה הנבואה
 מהם ע"ש, ויותר מפליא מה שאיתא בש"ה"ש רבה ע"ז בפסוק הנ"ל וז"ל
 המדרש: "אם חומה היא אלו ישראל עלו חומה [כלם] מן הגולה לא
 חרב בהמ"ק פעם שניי"י עכ"ל המדרש, רק כי לא עלו רק מיב אלף ג' מאות
 וששים ככתוב בס' עזרא [ג"ס"ד]. בודאי גם אז נמצאו בעמנו דעות מחנגדות לנאולה
 כזו ולכן מאנו לזוז ממקומם עד יעשה השם נמלאות בארץ, וראה מה שכתוב
 בסידור בית יוסף אצל תפלת אמת ויצויב, וז"ל: "כתב בסה"י שמעתי
 שורה השבחה של אמת ויצויב שלחו בני הגולה שהיו רחוקים מירושלים
 ולא היו בבבל. ושלה עזרא אחריהם ולא רצו לעלות באמרם. שיהיו
 עתידין להגלות פעם אחרת ובהמ"ק עתיד להחרב טוב לנו לעמוד
 במקומנו ונעבוד את ה'— וכדי שלא יחזיקו אותם באנשי רשעים חלילה,
 כתבו להם זה השבחה הגדול"י עכ"ל— ונאמת נהפוך ה"י, כי הם גרמו לחרבן,
 כמה שלא עלו בחומה כמו שניל בשם המדרש, [וידוע מגדולי ישראל [ע"י בספר
 ש"ץ ח"א דף צ"ח] שאמרו על גזירת תתניו שנהרגו צדיקי עליון לאלפים,
 שגזר דינם ה"י בחטא שלא רצו אבותינו לעלות לבית שני בימי עזרא]
 כאשר בימינו אלה לא כל הדעות שוות, ויש מימינים ומשמאלים, וכל אחד ואחד
 כנתנו לשמים, לכן לא יסול לבנו אם ימצאו בקרבנו עוד הרבה דעות המואסים בדרך
 השני דרך טבעי אשר דרך חול יקראו לו ויבחרו בדרך הראשון, אשר דרך הקדש
 יקראו למו. כי אלמלי ה"י הדבר תלוי בדעותנו או בכחירתנו— טלנו היינו מסכימים לזה,
 כי בודאי גדול ונעלה בערכו—

והאמת אניד ולא אכחד. שנים משים מבואר לכאורה. שהדרך שנאלו בו בימי עזרא
 היי במעלה פחותה לעומת דרך הנאולה הראשונה. שהיתה במעלה עליונה בנסים
 ובנסלאור וביד רמה, כמו שאמרו רז"ל [ברכות ד' ע"א] כתיב [שמות ט"ז—ט"ז—ט"ז] עד
 יעבר עמך ה' עד יעבור עם זו קניית, עד יעבר עמך ה' זו ביאה ראשונה. עד יעבור עם
 זו קניית. זו ביאה שניי, מכאן אמרו חכמים ראויים היו ישראל לעשות להם נס בימי עזרא
 כדרך שנעשה להם בימי יהושוע בן נון [לכוא ביד רמה, רש"י] אלא שגם החטא נולא
 הלכו אלא ברשות כורש, רש"י ע"כ. — הנראה בעליל מזה, שנאולת עזרא היתה במעלה
 פחותה נגד דרך הנאולה הראשונה.

אמנם ראיתי כאן להעיר, על מה שיתעורר כל מעיין, דרש"י ז"ל כאן לא פירש מה
 ה' חטאם, רק במס' [סוטה דף ל"ז ע"א] כתב: "אלא שגם חטאם של ישראל
 בימי בית ראשון ונגזר עליהם שלא יעלו אלא ברשות וכו' עכ"ל". — לפעניד פירושו
 של רש"י ז"ל בזה נפלא, וכי בעבור שהטאו בבית ראשון יענשו לדור דורות? אחרי
 דרישות וחקירות רבות מצאתי בהגהת יעביץ ז"ל על הש"ס שם שהעיר ניכ ע"ז, ופירש
 שלא כדברי רש"י, ור"ל שהחטא ה' באותו דור עצמו שנשאו נשים נכריות ע"כ. — הנה
 אסקופה הנדרסת אני תחת כפות רגליהם הקדושים ואחר מחכית, דבריהם בזה מפליאים
 ביותר, דלמה לנו לומר מעמים מחוכמים יותר ממה שזעינו בדור"ל בתלמודנו אשר כל
 דבריהם ברוח הקדש ומקבלת אבותם נאמרים, הלא נמרא מפורשת היא במס' יומא הנ"ל
 שחטא גדול ה' שם בזה שלא עלו כחומה, כלומר, שלא היתה ביאה כללית, שהריכה
 מהם נשארנו בכבל כמו שניל, שאלמלי עלו אז כל בני כבל וגם לרבות משאר מקומות,
 כחומה היו נמשלים ככסף שאין הרקב שולט בו ולא ה' הבית נחרב כמו שניל, ולא
 אבו כלום לשמוע לעזרא הסופר ע"ה, אשר מיועד ה' להיות ממקדישי אל, כמו שאמרו
 רז"ל במס' [מנהדרין דף כ"א ע"ב]: "תניא ר' יוסי אומר ראוי ה' עזרא שתנתן
 התורה ע"י אלמלא קדמו משה" [עזרא הסופר ה' עומד על המשמר, כדי לעזור אותם
 לכוא ממדינה נכרית בכל מאדס אל ארץ אבותם, ארץ אשר ה' דורש אותה תמיד,
 רבים מאנו ללכת אז ארצה ישראל, כאמרם, כי נאולה העתידה מוכנת להיות רקי בדרך
 נסי ואין לנו לעשות צעדים טבעיים לזה, וע"ז כווננו רז"ל כאמרם, שהחטא נרם, כי
 ביאה זו לא היתה ביאה שלימה. — וראה מה שכתב הגאון בעל אהבת

יונתן ז"ל בהפמורת עקב על ההר"א [ישע"י ג'—ו'] גוי נתתי
 למכים ורחיי למורטים. פי' שנתוכח הנביא עמדם למה
 לא עלו מן הגולה כמו עזרא וסייעתו וסבלו צרות מן
 הכותים כמבואר בעזרא והי' לנו הלילה למשמר והיום
 למלאכה ואפ"ה בנו את בהמ"ק ועשו והצליתו; וזה רמז
 באמרו גוי נתתי למכים ולמה לא עליתם מן הגולה. עכ"ל —
 הרי לפנינו שגם הנביא הוכיח לדורו בתוכחה מסותרת על מה שלא מסרו נפשם על
 בנין הבית ועל ישוב א"י. —

הן אמת שאתו כותבי ואח מצאתי כוה"ק ס' מקח' ודמוס' ויילנא כדף ר"ל"ט ע"ב
 (כן כוה"ק ס' כי חשא) כמו שכתב הגאון יעביץ ז"ל הנ"ל וז"ל הוהר"י ג"ל
 2

היה לון פריקא [אמיתית אצל עזרא] וכי בנך דגרים יהוא חובה נשים נכריות וכי עכיל, וזה חידוש על היעביץ דיל שלא זכר שם את דברי זוהיק הניל אשר גדל ה' בנסתרי, ושמו בין גדולי המקובלים נזכר, אשר כל ר' לא ר'י אנס ל'י אמנס ידוע לנו מכללי הפוסקים שאנו הולכים תמיד אחר תלמונו, במקום שמצינו היפך דבריהם במסרי הוורר והקבלה, וכמו שפסק המג"א באו"ח סי' ל"ה, ס"ק כ' ובש"ת חכם צבי סי' ל"ז באריכות — והיות, שבש"ס שלנו מבואר החטאם בעבור שלא עלו כלם רק קצתם עכ"ה ע"ז כוונו ר"ז במאמרם הנ"ל שהחטא נרם — ועם זה נתישב לנו מה שראיתי כתב בספר מהגאון בעל אהבת יונתן על הפטורה עקב בקרא [ישעי' נ-ו] "מני לא הסתרת מכלימות וריק, שהוא סובב והולך על מה שאמר מקודם לכן מנולת בכל מעורא הסופר ע"ה וכתב שם וז"ל: "פי' עפי' מיד בווהה אם איש ישראל בועל ארמית הצלם אשר לו ממערכת אלקים על פניו נגודה סר ממנו וכי דאלו השבים מן הגולה בימי עזרא היו נושאים נשים נכריות, ואולם עשו תשובה במה שאמרו ונתנו מעלנו במעל הגדול הזה ומתכיישים מן החטא לפני קהל עדת ישראל ואין דך תשובה גדולה מהמתכייש על החטא לפני ולעיני כל, ולכך לא ס' צלם אלקים מעל פניהם, וז"ש מני לא הסתרת אודות שנשאו נשים נכריות, כי ה' בדין שיסר פניו מהם, לכך אמר פני לא הסתרת, — והטעם לזה אמר — מכלימות וריק שנחביישו עלי' כניל, עכ"ל. כמו כן פירוש שם [פסוק ו'] "וה יעור לי ע"כ לא נכלמתי ע"כ שמתי פני כחלמיש ואדע כי לא אבוש "סי' שהי' הקב"ה בעור לאוחם שהלכו עם עזרא וסייעתו מן הגולה אע"פ שנשאו נשים נכריות, כי הבא לסדר מסייעין ואישי עכ"ל אות באות — ופלא! וכי לא ראה הגאון בעל אהבת יונתן את דברי זוהיק הניל, שפירש היפך מדבריו, כי בעבור שנשאו נשים נכריות לא היה לון פריקא אמיתית, אלא עכ"ה צריכים אנו לומר, מאחר שבנמרא דילן איחא שחטאם ה' במה שלא עלו כחומה רק מקצתם, עכ"ה שהחטא שנשאו נשים נכריות נמחל להם כמיש באמת הגאון בעל אהבת יונתן ז"ל —

הנה הגאון בעל אהבת יונתן כתב בהפטורה ואתחנן על הקרא [ישעי' מ' - ט'] "על דה גבה עלי לך מבשרת ציון וז"ל: "וכנסת ישראל צוחה באלה ובשבועה אם תעירו ואם תתעוררו את האהבה נגד קבוץ ישראל, באם שהכל נועדו יחדיו לילך לירושלים וכל האומות מסכימים אפ"ה צווחה שחלילה שתלך שמה עד שתחפץ" עכ"ל — ולכאורה דבריו בזה מסליאים, כי סתראי ניהו עם מה שכתבנו לעיל משמו, שבהפטורה עקב כתב, שהנביא הוכיח אותם על מה שלא עלו לא"י, כמו שעלו עזרא וסייעתו, וכמו כן כתבנו משמו בריש דברינו, מה שכתב ג"כ בהפטורה עקב, כי כשתגיע עת דודים תנוור המלכות גיורת על ישראל ויתנדבו לבם לילך ולדור בארץ ישראל והשי"ת יעזור אותם כמו שניל? אמנם אחר עיון היטב נראה שדברי הגאון בעל אהבת יונתן על אדני פז מיוסדים, נאמנים ונחמלים וברוח קדשו נאמרים — דהנה דבריו שבהפטורה ואתחנן, משיס כחובות דף ק"א ע"א] נובעים, שאיחא שם על הקרא [בשה"ש ב'] השבעתי אתכם בנות ירושלים וכי שלא יעלו ישראל בחומה [ונירסת היעביץ ורשיש כחומה] וכתב שם רש"י בדיה שלא יעלו בחומה, יחד ביד חזקה עכ"ל, פירוש לפירושו, שדוקא ביד חזקה שלא ברשות המלכות אסור לילך שמה, אבל ברשות המלכות מותר אפילו בקבוץ יחד, וזה ש"ש למבין, ומוכח ה' רבינו ומאור עינינו רש"י דיל לפרש כן, כי בלא זה הסתירה בלמח

בלמט מנמרא יומא הגיל, שדרשו. על הקרא. אם חומה היא שעידי שלא עלו בחומה היו
 נמשלים כארו שהרקב שולט בו — ושני פסוקים הללו אם חומה היא והפסוק השבעתי
 אתכם בשה"ש נאמרו — ע"כ פירוש רש"י ז"ל. שדוקא לילך בחומה כזו ביחד ביד
 חזקה במלחמות, בלי רשיון הממשלות ע"ז היו מושבעים ועומדים וע"ז יסובנו נכ דברי
 הרמב"ם שכתב בסוף אגרת תימן: "ולפי שידע שלמה ע"ה ברוח קדשו שהאומה
 הזאת באורך זמן גלותה. **תפצור**" להתנועע בלא עתה הראוי וכ"ז הזהיר
 והשביע את האומה על דרך משל ואמר השבעתי וכ"ז ואתם אחינו
 אודהבנו קבלו עליכם שבועתי ואל תעירו את האהבה עד שתחפץ;
 כלומר בעכ"ז ביד חזקה כמו שבני תימן היו רוצים לבוא לא"י. אבל עם רשיון המלכות
 כמו אצל עזרא, אם היו הולכים יחד בחומה שהיתה בלי די חזקה לא הי' הבית נחרב,
 ועל זה יזרו דברי הגי' בעל אהבת יונתן במה שכתב בהפסוקות עקב פעמיים, שהיו צריכים
 לעשות דבר לבנין א"י וירושלים, כמו שעשה עזרא וסיעתו לארץ אבותיהם, וע"כ כשיגזרו
 המלכות גירות על ישראל ויתנדבו לבם לילך ולדור בא"י השיית יעזור להם מן השמים.
 והאמת הוא, כי עין בעין אנו רואים בומננו, שכמעט כל האומות, אשר ישראלים שם
 בגלות, מסכימים ואדרבה עושים פעולות להרחיק בני ישראל מארצם. כדי שילכו לאהיק,
 ואפ"ה אין אנו רשאים לילך שמה בקבוץ כזו שהיא. **ביד חזקה** נגד הערביים או
 הממשלה המושלת שמה מחמת ששלמה הע"ה השביע את האומה שבעכ"ז אל ילכו
 שמה, וע"ז יסובנו דברי הגי' אהבת יונתן וכמו שיבואר עוד אי"ה להלאה במשך דברינו
 ראי' ברורה ואמיתית ממלכות בן כוזיבא, וע"ז ניבא ברוח קדשו, הנאון בעל אהבת יונתן.
 שבדאי לא יחלוק על דברי הנמרא מיומא ועל פירוש רש"י הגיל ועל דברי הרמב"ן
 ז"ל שיבואו דבריו [לקמן בפ"ג] שראשיתה של נאולה העתי' תהי' עמי' רשיון המלכות
 חדיק וצ"ע. — הגה הצ"ח [שם בכרכות דף ד' הגיל] כתב וז"ל: הגה מה מאד יפלא
 על דברי רבנו הגדול הרמב"ם [בפרק עשירי מהל' יסוה"ת ה' ד"ז] ובהקדמתו לפירוש
 המשנה, שכתב שמה שהבטיח הקב"ה ע"י נביא (לשובה) לעולם אינו חוזר ואי אפשר
 לחטא לבטל הבטחות טובה, והרי כאן הבטיח הקב"ה לישראל ע"י נביאו משה רע"ה
 לעשות נס בביאה שני' כמו בביאה ראשונה ואעפ"כ גרם החטא לבטל הבטחה זו, והרבה
 טרח רבנו הצ"ח במסוללו הנפלא למצוא פתרון לקושיא זו, אשר כבר קדמו בזה
 המורה בפרשת בשלח ע"ש. — אולם לפי מה שמירשנו בזה שהחטא הי' אצלם בעבור
 שלא היתה ביאה כללית, נוכל נמי להבין דברי רבנו הגדול הרמב"ם ז"ל; שהבטחת משה
 רע"ה בדאי היתה נתאמת אלמלי ביאה שני' היתה שלימה וכללית, אבל לדאבונו
 החטא הידוע לנו מר"ל גרם, שלא על ביאה זו כוון משה רע"ה בהבטחה זו, כי הוא
 הבטיח אותם שאם יבואו כלם כאחד לאהיק או יעשה להם הקב"ה נסים ומאחר שהדעות
 שם לא היו שוות בזה והרבה מתנגדים היו לנאולה כזו, אשר ברצון הממשלה והעמים
 וע"י צדקתם וממנום נעשה, שנחנו חלק ונחלה בארץ אחרתם, אשר ירשו מאבותיהם,
 להם ולזרעם במהלך זמני, זה גרם להם שלא היתה ביאה זו ביאה שני', על כל פנים
 החטא גרם או שלא היתה ביאה זו ביאה שני', ולפי זה אתי שמיר שם הוכחת הש"ס
 חדיק. — וע"כ הי' הדרך שנאלו בו בימי עזרא מחותה במעלה נגד דרך נאולה הראשונה
 ממני שלא היתה כללית. — וחידוש על הנאון בעל מעשי למלך ז"ל (וואימצען) שכספרו
 כפיא מה בחירה אות' ה' טרח וחקר למצוא מה הי' החטא עד שמירשן שהחטא הי'
 בעבור שלא עשו דרישה לציון עמי' ח"ס כמ"כ סוכה שוביא לקמן — ולא הזכיר מכל מה שגיל.

הנה בהשקפה הראשונה נפלא הדבר, כי המקובלים, חכמי הרום והסוד, הרגילים לראות שניים בדרכי הטבע ואותות ומופתים למעלה מן הטבע גם בשעה שהדבר נוגע רק לחיי גוף אחת מישראל גם אלה חכמי הקבלה שהאנדה העממית וודעת לספר מהם נסים ונפלאות, כמו הארמי הקדוש, ר' שלמה אלקבץ, ר' יוסף קארו, ר' משה קורדובינה, רבי אלי די ויראש [בעל ראשית חכמה], ר' אליעזר אזכרי [בעל ספר חרדים], וי"ע ועוד חבל גדול של מקובלים צעירים תלמידים, אשר בחרו להם את העיר צפת ויסדו בתוכה את חכרת החסידים הראשונה בשם "סוכת שלם" [בהקדמה ספר שבחי הארמי וספר חרדים] עם מנהגי חסידים מיוחדים, והם שהנשירו את המקום גם להחסידות הבעש"ט כדורות הבאים — הם המרה שהיו כמעט מן הראשונים שהשתדלו בדרך הטבע לעלות לא"י ולבנות את חברותי, גדולי ישראל אלה, שתורת הקבלה היתה רוחם ונפשם הלבנו והרגישו, כי יחד עם האמונה השלימה ביעודים המובטחים לנו מרז"ל צריכים ומחויבים אנו לעשות גם צעדים טבעיים מצדנו כדי לכבוש את הארץ.

העובדה, שרב גדול כמו הרמב"ן, כאשר הגיע כבר לזקנה, ועלה ארצה, כדי לחיט שם את הישוב ההרוס במסירת הנפש, ההרוס במלא מובן המלה, שאמילו עשרה יהודים לא היו דרים אז בירושלים, דבר כיכ גדול, שאין אנו מוצאים דוגמתו בתולדות הארץ והישוב אחרי התורבן, כפי שמודיע הרמב"ן [אגרות הרמב"ן משיב חרביץ ב"ז: "החזיקו המתקבצים לירושלים בבית חרב בנוי בעמודי שיש וכיפה יפה ולקחנו אותו לבית הכנסת, כי העיר הפקר וכל ההוצה לזכות בחורבות, זוכה" — אשיות נפלאה כמו הרמב"ן השפיעה על בני דורו במדה גדולה מאד כדי לעשות ולפעול לסוכת ישוב החרדי באהיק ונאספו אליו תלמידים רבים לירושלים ויסד להם מקום מנוחה ונחלה לתורה עם דרך ארץ והי' נאה דורש ונאה קים שהלך לשיטתו כמו שניל בשער א' — ונפלא הוא עוד יותר, כי אחד מגדולי המקובלים שחי בצפת בזמן המקובלים הגיל הרב ר' משה בן מכיר [בעל סדר היום] אשר כמעט בכל סימני או"ח מוכאים דבריו מכר נושאי כלי השיע להלכה ולטעשה, הרשה לעצמו כפירושו על "הגדה" על ססקא הא לחמא [עלה 50 בדפי הספר ע"ב] להגיד בזה הלשון: **ואם כעת אנו עבדים לשנה הפאה נהי בני חורין בעה"י כי ישועות ה' בהרף עין ונקלה זאת הגאולה הרבה מנאילת מצרים ואפשר לה להיות ע"פ הטבע ואין צריך כל כך לשנות סדרי בראשית ושדוד המערפות**, עכ"ל אות כמות — השקפה כזאת היא שהעירה בלבנות טובי המקובלים את החפץ ואת הרצון לבוא ולהתישב בארץ ולרוסם את ק"ן הישוב לאחיהם הפזורים בגולה ע"י תורתם, צדקתם ואמונתם, וראה עוד מה שכחב הרדיק ע"ה בחבורו על תהלים [קמ"ג] בפסוק אל תכסהו בנדיבים וכ"י וי"ל: **שאל לא ברצון האל אין ביד האדם להושיע חברו מצרתו כי לה לברו התשועה והוא יסובבנה ע"י בני אדם וכמו שסבב תשועת בבל ע"י כורש וכן לעתיד יסבב גאולת ישראל ע"י מלכות הגוים**

הגויים שמעיר את רוחם לשלחם כמו שכתוב [ישעי ס"ד כ']
 והביאו את כל אחיכם מכל הגויים מנחה לה וגו' וזה הי לפי
 שבטחו ישראל בגלותם בהאל יתברך לבדו. ע"ל כמו כן אנו
 מוצאים מבואר בדברי או"ח הקדוש בסדר בלק ע"פ אראנו וגו'
 שכתב כי הגאולה אם תהי מצד זכו אחישנה [מנהררין צ"ח].
 אז דרך כוכב מיעקב ויתגלה הגואל מן השמים באותות
 ומופתים אבל אם תהי בעתה שלא בתשובה שלימה וקם
 שבט מישראל וקם כדרך הקמים בעולם בדרך הטבע ע"ד
 שאמר הנביא עכת"ל הרי שלך לפניך העדאת איש הנקרא בפי כל או"ח הקדוש
 שזכה להקרא כן בפי כל הוא העיד לנו עוד בתחילת מאה הששית לאלף הששי בעוד
 שלא הי שום דבור מהתנועה לא"י שהגאולה אשר תהי בעתה תהי על דרך הטבע.
 הרי לפנינו ג' גדולים צדיקים עדים נאמנים שהי מקובל בידם גם דרך הטבעי באופני
 גאולה העתידה בכ"א והחיש המשולש לא במהרה יתקל! וכמו שכתב האו"ח הקדוש
 מבואר בוה"ק בפי כי תשא [דפוס ווילנא דף קפ"ט ע"ב] באריכות עם משל נפלא לכן
 מלך שפנס בכבוד אכיו וגרשו אכיו מביתו כדי שחזור למוטב וכשראה שלא שב מדרכו
 הרעה והוסיף עוד פשע על פשעיו החזיר לביתו בחשאי בלי ידיעת בני מדינתו וכמו כן
 ישראל; "סרח מלקדמין ומרד באבורה אפקן מביתי מה עבדו
 ישראל וכו' וכו' ועל דעבי הכי קב"ה אמר הואיל וכסופא אידו
 וכו' הואיל וחלל יקרי לא אתחזי דאנא איזיל תמן לאפקא לי
 ולמעבר לי נסין וגבורין כמלקדמין תבו אינון בלא סיועא
 דאתחזי לון בלא פליאן ונסין אלא כלהו מתבדרין כולהון עאלן
 במסכנו ותבו להיכלא למלכא בכסופא עכ"ל הוה"ק — הדב"ה האלה
 בוקעים ועולים עד לשמים נוקבים ויורדים עד התהום כי אם תהי הגאולה לא בכות
 ישראל כיא כחה של ההבטחה שהכניח הקב"ה לאבותינו שלא ימאס בנו כמו שמבואר
 בוה"ק הגיל באריכות אז תהי הגאולה בחשאי בעולם והסתה בלי כל נסים ונפלאות
 גבורות ומופתים:

הנה מרן הח"ס ז"ע כתב כספרו תורת משה בהפסורת שופטים דבר נכבד שכתב
 לפרש הקרא מה נאוו על ההרים רגלי מבשר משמיע שלום מכשר טוב
 משמיע ישועה אומר לציון מלך אלהי קול צופד נשאו קול יחדיו ורננו כי עין בעין
 ראו כבוד ה' ציון וייל יאמר כי אינו דומה גאולה העת"י ביב לגאולות שעברה כי
 אז לא היי מושג ללל כי הי שוכן בקרבנו אבל האמיט לקול נביאים וחכמים שהיו
 פרישום בהשגת רוח"ק דא"י נסים ונפלאות הרבה אשר עדות הם שהשגיגה שלה
 בישראל אבל לא השגת עין כל משאיכ לע"ל יהיו מראים באצבע הנה אלוקים זה
 כמבואר בס"פ הענית והנה אפשר בכך הי' דא"י כמה פעמים לדעות נגאלים גאולה
 שאינה שלימה או לשום שלום בינינו ובין האו"ח שאנו שוכנים בצלה או יותר מה
 להיות

להיות גאולה ממש כמו בכית שני וכדומה אבל אין חמץ בזה כי אם גם אנחנו
 אפשר שנתפשר ונקבל גאולה כזו רק להיות גאולים מ"מ אבותינו
 הקדושים לא יתמצו עתה כ"א בגאולה שלימה. ושוב לישראל לסבול אורך
 הגלות כדי שתהי' בסוף גאולה שלימה כגיל — וזהו מה נאוו על ההרים רגלי מבשר
 בהקדים, כי לעיל לא נצרך לביאת מבשר ברגליו לספר כך וכך אידעו אלא כתיב כנשא
 גם הרים תראו וכו' ע"כ מה יהי' נאה ויאה על ההרים, האבות ברגלי מבשר, כשכא
 יבא ברגליו לבשר, הלא לא יתמצו בזה ומה יהי' בשורתו מבשר משמיע שלום בין
 ארצה לישראל, אי נמי יהי' במדרגה יותר באופן שמכונה מבשר טוב והוא משמיע
 ישועה ממש שיצאו בראש גאולים, מ"מ אינו אלא אומר לציון מלך אלקיך והוא תאמין
 לו, אבל לא תשיג כי כן הוא, וא"כ מה נאוו זה אל ההרים, ומה הנאה יש להם בזה.
 אבל גאולה שלימה קול צופיך נשאו קול צופיך דייקא, כי יהיו רואים וצופים בעצמם,
 כי עין בעין יראו בשוב ה' ציון עכ"ל. הטהור — הנה דבריו הקדושים צריכים ביאור
 וטבל לומר כי בדבריו הללו כוון מן החיים דמה שכתבת לעיל בשם חזו"ק ואר"ח,
 כי הגאולה העתידה אם תהי' מצד זכו אחישנה, כלומר שיעשו בנולה חשובה שלימה
 וכללית, או דרך כוכב מעקב ויתגלה הגואל מן השמים באותות ומופתים וישינו גדולת
 השי"ת שעין בעין יראו בשוב ה' ציון, ובגאולה כזו יתמצו גם האבות הקדושים, שלא גאולת
 החומר"י בלבד תהי' להם, אך גם גאולת רוחניי בפרדות נפשם, שיסתכלו כלפי מעלה בשעת
 חרותם ויבינו וישינו, כי לה' המלוכה ומושל בניים, משא"כ אם תהי' בעתה, שלא בחשובה
 שלימה, אז תהי' גאולתם, כדרך הקמים בעולם בדרך הטבע, הגם שגאולה כזו כבר הי' לעולמים
 ולגאולה כזו אנו מסכימים נ"כ, אבל האבות הקדושים רוצים בחשובה בנייהם ת"ש בגאולת
 נפשם וגופם — אמנם מה היא התשובה בזה, ביאר לנו החיים בשתי מקומות בחבוריו היקרים,
 כי במס' [סוכה מ"א ע"א] איתא מגיל דעבדינן זכר למקדש, משום שנאמר כי אעלה
 ארובה לך וממכתיך ארפאך וכו' ציון היא דורש אין לה מכלל דבעי דרישה, וע"כ תיקן
 ריב"ז תקנות הנו' שם, וכתב שם החיים בחידושויו ח"ל: שמנס' אי גם אחר חורבן בית
 ראשון תקנו הנביאים זכר למקדש, אי"כ ריב"ז לא חידש כלום ואי לא עכדו זכר
 למקדש ק' מ"ס הא ציון בעי דרישה וכו' אומר אני, לשון ממכתיך ארפאך, כמ"ש במדרש,
 ממרה עצמה תיקן רש"י וכן הי' בכנין בית שניי שממכה עצמה תיקן רש"י ורפואה כי
 כרש ודרישו, שהיינו עבדים להם, הם סייעו בבנין בהמ"ק וכו' אמנם אין זה ישועה המתבקרת
 לתקן רפואה מהמכה אלא שתהי' רפואה קודם למכה, שהוא גאולה העתידה בכ"א
 שצ"ח כבר נולד קודם החורבן ובהמ"ק כבר עומד בנוי ומשוכלל למעלה כמ"ש רש"י
 בשמעתין, והנה אחר חורבן בית ראשון לא עשו דרישה לציון ע"כ לא זכו לגאולה
 שלימה, רק ממכה עצמה תיקן רפואה, והיינו דקאמר קרא ממכתיך ארפאך ולא רפואה
 קודם למכה מ"ס משום דציון היא דורש א"ל ובחורבן בית שני נחזור ריב"ז ע"ז לעשות
 דרישה לציון חזר למקדש, כדי שזוכה לגאולה שלימה רפואה קודם למכה וכו' עכ"ל,
 וביאר לנו מן בשורת חיים חירד ס"י רליד הענין של דרישת ציון בזה"ל: כי כן יפה
אמרו חז"ל שהאיש יכוף כל ב"ב לעלות לא"י או לירושלים,
שהרי משום ישוב א"י כותבין אונו אפילו בשבת ומכש"כ משום
ישוב ירושלים ביותר בזה"ל וכבר העיר הרמב"ן באגרתו [הג"ל]
 שהחורבן

שהחורבן לפי ערך הקדושה. כל שקדש יותר חרוב יותר וירושלים חרב יותר מכל ערי אי ע"ש מכלל דבעי דרישה וישוב יותר ויש לכופ לב"ב לדור שם עכ"ל אות באות: המבואר מכ"ז שהדישת ציון היא, במה שאנו הולכים לדור שמה, וע"ז שתקנו לנו חז"ל לעשות דרישת ציון נזכה לנאולה העתידה, וזו היא התשובה שכווננו עלי חז"ל הנ"ל בדברי אר"ח הקדוש בשם הוזהר — וראה דבר נפלא מה שכתב האר"ח הקדוש [ויקרא כ"ה — כ"ה] בתוך הדברים ה"ל: כי הארון ב"ה קרא לצדיקים אח כביכול דכתיב למען אחי ורעי והנאולה תהי בהעיר לבות בני אדם ויאמר להם הטוב לכם כי תשבו חוץ גולים מעל שלחן אביכם ומה יערב לכם החיים בעולם זולת החברה העליונה אשר הייתם סמוכים סביב לשלחן אביכם הוא אלקי עולם ב"ה לעד וימאם בעיניו תאוות הנדמים ויעירם בחשך הרוחני גם נרגש לבעל הנפש כל חי עד אשר יטיבו מעשיהם ובוה יגאל ה' ממכרו ועל זה עתידין ליתן את הדין כל אדוני הארץ גדולי ישראל ומהם יבקש ה' עלבון הבית העלוב עכ"ל — הנך רואה, שהאר"ח הקדוש, אשר דבריו חוצכים כלהבות אש, כתב בכתב ישר ודברי אמת, שהנאולה העתידה הן אם תהי באופן נסי הן באופן טבעי, תהי בהעיר לבות בני אדם ויאמר להם: עלו ורשו את הארץ הטובה הזאת והלבנון היא הדרישת ציון והתשובה שע"י נזכה לנאולה העתידה, ונס מדבריו יש ללמוד תוכחת מגולה באהבה מסותרת, שהצדיקים שהם אחים ורעים להקב"ה עתידין ליתן את הדין בעבור זה, ע"ש שלא עוררו על אהבת ציון וירושלים את אחיהם וישובי גולה ככל מקומות מושבותיהם, כדי לילך ולדור באה"ק ולבנות חרבותיה, דהנה כודאי יותר נאה ויאה לילך לאה"ק לבוא לנהלתנו ביד חוקה ובורוע נשו — יה, אבל מה נעשה? לא עלינו הדבר לבחור! רק אשר יהפץ ה' עלינו לקבל באהבה ואנחנו לא נדע רצון קדשו; כי נביא אין אתנו ולא נדע עד מה, לכן אף לנו לדחות איוו דרך הבא לפנינו, אם אנו מגיעים למקום חפצנו; וכל הדרך היותר קרובה בשעתה להגיע ע"י אל תכלית הנרצה ומחז החפץ, אם בדרך טבעי ואפילו אם הוא ברצון והסכם עמים והממשלות אין אנו רשאים לדחותה, אולי מה הוא וכן חפצו בקדש, ועל כן עלינו מוטל החוב הקדש, על כל אחד מבני הגולה לאספ כסף [ברשיון הממשלה], כדי לקנות, ליסוד ולנטוע גנים ופרדסים ולבנות ישובים כפרים, ראשית, בעבור ישיבה וישוב אי שנס בזה"ז הוא דאורייתא כמו שג"ל בשער א', שנית, דיות שהע"י הולכת ומתגברת מכל פנות עולם עם יראים וצעירים, שהם תקות עמנו, החרדים לדבר ה' ולתורתו, שיהי להם מקום מנוחה ונחלה כבואם לארץ אבותם, ש"א יפלו חיז בידי ודים, אשר "קבוצם" אינו קבוץ ומחריבים את ארץ הקדושה רח"ל —

פרק ג'

הנהגה האמת ניתן ליכתוב ולהאמר, שיש לנו הוכחות רבות מדברי חז"ל, כי הנאולה העתידה

ועתידה תהי' מורכת מעין שתי נאולות הראשונות; ראשיתה תהי' בדרך טבעי עוד
התעוררות דלתתא וסופה קבוץ גלויות שלימה בנסים ונפלאות גלויים, דהנה רבנו הגדול
הרמב"ן ז"ל כתב בפי' על שיר השירים בפסוק האלף לך שלמה [ח'—י"ב] בענין נאולה
העתידה כזה: **ראשית גאולה העתידה תהי' עפ"י רשיון מלכויות**
ויהי קצת קבוץ גלויות ואח"כ יוסיף ה' שנית ידו כדכתיב
[דברים ל'—ג'] ושב ה' אלךך את שבותך ורחמך ושב וקבצך
וגו' הצה לומר בתחילה יתן ה' רחמים בעיני מלכי העמים ותהי'
מעין דוגמת נאולת בבל וסופה מאת ה' באותות ונפלאות כימי
צאתך מארץ מצרים ע"כ הכפיל דבריו רבינו הרמב"ן ז"ל על הפסוק וישעי
נ"ו—ט"ז נאום ה' אלפים מקבץ גדתי ישראל עוד אקבץ עליו לנקבציו פירושי
שמתחלה יקבוץ עמים מנדחי ישראל ולא כלם ואחרי מלחמות
גוג מגוג אמר עוד אקבץ עליו לנקבציו שיעוד יקבץ שנית על
הנקבצים מכבר ואז תהי' שלימות הנאולה ע"כ הרי מבואר לפנינו כי נאולה
העתידה תהי' לפי דעתו של רבינו הרמב"ן ז"ל מעין שתי נאולות הראשונות, ראשיתה
כעין נאולה השני' ע"י עזרא במהלך טבעי וסופה קבוץ גלויות שלימה ע"י משיח צדקנו
במצות ה' בנסים ונפלאות גדולות עד אין הקר ומספר, וזעוד יותר מבואר שמתו בענין
נאולה העתידה בספרו "מלחמת חובה" [דפוס שטעמין] בוכחו עם גרימונו הרשע במצב
מלך ספרד ושריו, שהי' לפי דעת החכם רמשיש בשנת קי"ג גאלף הששי, ע"י מה שכתב
שם בעמוד ט', ותוכן הדברים שם כמו שכתב בפירושו על שחי' הנ"ל וכתבתי זאת
לדעת, לפי שראיתי בשם הגדולים מהנאון החיד"א, ששמע מאחד שאמר שפירושו של
הרמב"ן על שהי' מוויף, ושקר ענה בו, שכן מבואר הכל באריכות בספרו מלחמת חובה
הנ"ל ולפי דבריו הרמב"ן ז"ל מבוארים הפסוקים [בישעי כ"ז—ו' וביחוקאל ל"ח—ח'
באופן גאות ע"ש, וכן כתב האבן עזרא [דברים ל'—ג'] על הקרא ושב וקבצך וכו' וז"ל:
והטעם יתן מנוחה לנשבים ויתן להם רחמים ואח"כ ושוב ויקבץ עכ"ל
וכן כתב האברבנאל בפי' מעיני הישועה על סי' דניאל מעיין ח' חמר ט' ע"פ: **כבר**
אנש אתה (ו'—ג') דה"מ והמשפט הב' וז"ל: "מה טוב אמרו אתה" אחרי
שאמר כבר אנש שגלה שישראל יבא מעצמו לאדמת הקדש מפני
שנרשו מארצותם לגויים ויתהלכו מגוי אל גוי ומממלכה אל עם אחר ולא
יגורו עד בואם אל ארץ אדמתם וע"ז אמר כבר אנש אתה עכ"ל והוא כרמב"ן
הנ"ל, שרק אחר שיתקבצו מעצמם לאהיק או יקבץ עלי' הקב"ה הנשואים, וכן כתב
הנאון מלבי"ם בפירושו על ישעי' [ס"ז—ז'] על הקרא בטרם תחיל ילדה בטרם ובוא
חבל לה והמליטה וזכר ה"ל: בטרם, נבא, כי זמן רב לפני ביאת הגואל יתקבצו אנשים
מועטים מבני הגולה ויקבעו דירתם בירושלים, ואחרי שנים רבות שישבו שמה יבואו
להם חב"י יולדה שהיא מלחמת גוג מגוג ואז יתחיל קבוץ הגדול הכללי וכו' עכ"ל
וכמו כן כתב במכיה [ד'—ח'] על נאולה העתידה ח"ל: ומפרש שזה יהי' בשלש
מדרגות, תחלה בת ציון עדיך תאחזה שהגלויות יתחילו להתקבץ ונצות יודא ובציון
שהם

שהם בת ציון, שגלו מציון בחורבן בית שני, יתקבצו אליך ואח"כ, ובאה הממשלה הראשונה, תבוא ממשלה קטנה, שהיא להם קצת ממשלה והנהגה כמו שהיו לישראל בימים הראשונים לפני מלך מלך לבניי שהיו להם שופטים מנהיגים אותם, ואח"כ תבא ממלכת לבת ירושלים, יהי להם מלכות קבוע שהוא מלכות ביד, שאח"כ ימלוך המלך המשיח בממלכה קבועה, וכן התבאר ביהווקאל סי' ל"ד—כ"ג, וסי' ל"ז—כ"ה, ועמ"ס ט'—י"א, ששלכות ביד תתגלה בהדרגה ותחלה לא יהי רק במדרגת שופט ויתעלה לאט לאט עד שהיה להי המלוכה עכ"ל. — וכדברי המלבי"ם מבואר במדרש רבה שח"ש על חקרא מי זאת הנשקפה כמו שחר וז"ל המדרש: ר' חיי ור"ש בן חלפתא הוין מהלכין בהדא בקעת ארבאל בקריצתא וראו אילת השחר שבקע אורה, א"ל ר' חייא רבה לר"ש ב"ה, כך תהי נאותן של ישראל מצצפתא, דכתיב [מיכה ז'] כי אשב בחשך ה' אור לי, בתחלה היא באה קמעה קמעה, ואח"כ היא מנצנצת ובאה, ואח"כ פרה ורבה וכי" עכ"ל המדרש, וכן הוא מבואר בירושלמי ס"ק דברכות, וביותר מבוארים ומפורשים באו הדברים בזה"ק ס' וישלח על הקרא שלחני כי עלה השחר, מי זאת השקפה: אילן איגון ישראל בומנא דקביה יוקים לון ויסיק לון מן גלותא כדין יפתח לון פתחא דנהורא דקיק ועיר ולבתר פתחא אחרינא דאיהו רב מני' עד דהקביה יפתח לון תרעין עלאין פתחין לארבע רוחא דעלמא וכן כל מה דעביד הקביה לישראל וצדיקיא די בתו הני כלהו ולאן בהדא זמנא וכי" עכ"ל. — וכמו כן איתא במדרש שוח"ט (תהלים י"ט) וכדברים האלה את מצאים גם במדרש תנחומא ריש פרשת דברים וז"ל: יששום מדבר וציה [ישעי' ל"ה], ללמדך שבשעה שהקביה מגלה שכינתו על ישראל אינו מגלה עליהם כאחת מפני שאינם יכולים לעמוד באותה טובה בפעם אחת וכי אלא מה הקביה עושה מתגלה להם קמעה קמעה, מתחלה משיש המדבר, ואח"כ חגל הערבה ותפרח כתצלת ואח"כ פרח הפרח, ואח"כ כבוד הלבנון יותן לה, ואח"כ המה יראו כבוד ה' הדר אלקינו וכי ואמר כי עין בעין יראו בשוב ה' ציון ואומר ביום ההוא הנה אלקינו זה קיונו לו ויושיענו וני" עכ"ל המדרש. — הנה בדבר סדר הגאולה מצינו בפרוש כסו"י התלמוד [במגילה י"ז ע"ב] כמו שכתב הרמב"ם ז"ל וז"ל הגמרא שם: מה ראו לומר גאולה בשביעית וכי מלחמה נמי אחלחל גאולה, וכתב שם רש"י ז"ל: ואע"ג דהאי גאולה לאו גאולה דגלות היא, אלא שינאלנו מן הצרות הבאות עלינו תמיד, דהא ברכת קיבוץ ובנין ירושלים וצמח דוד יש לכל אחת ואחת ברכה בפני עצמה לכד מגאולה זו וז' אמילו הכי כיון דשם גאולה עלה קבועה בשביעית עכ"ל. — ועוד איתא שם ומה ראו לומר קיבוץ גלויות לאחר ברכת השנים, דכתיב [יהווקאל ל"ז] ואחם הרי ישראל ענפכם תחטו ופריכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבוא, ובס"פ [סנהדרין צ"ח ע"א] איתא אין לך קץ מטלה מזה שנאמר ואחם הרי ישראל וני, וכתב שם המהר"ש"א בח"א ד"ה אין לך קץ מטלה: לפי שכל זמן שאין ישראל על אדמתן אין הארץ נוחגת פירותי כדרכה, אבל כשתחזור ליתן פירותי, זה קץ מגולה, שקרב לבוא זמן גאולה שיחזרו ישראל על אדמתן עכ"ל. — התלמוד מורה לנו דעה, כי סדר הנרות בחפלת שמוע הוא כדיוק במקדש מאוחר; כי חפלת ראה נא בענינו וכי ונאלט מהרה וכי לאו גאולה דגלות הוא, אלא שינאלנו מן הצרות הבאות עלינו תמיד כמירשיי. — כי סדר הגאולה תחלתו מתקע בשופר, ויסודתו בדבקי [ישעי' כ"ז] יהיין ביום החוה יתקע בשופר, וקודם קבוץ גלויות

באה ברכת השנים לארצנו דכתיב ואתם הרי ישראל וזני ואין לך קץ מגולה מזה דבר גדול למדונו רדל בזה כי קודם קבוץ גלויות יהי קץ מגולה עיי' קבוץ גלויות קמן עיי' הבאים שמה מאת ערותא דלתתא ובסייעתא דשמיא ברשיון המלכויות ויעסקו בעבודת האדמה יורעו שדות ויטעו כרמים ופרי הארץ יהי לגאון ולחפארת כמיש במהרשיא והי זה לאות וכי קרבו לבא ויוסף ה' שנית ידו לקבוץ גלויות שלימה בנסים ונפלאות וכתלמוד ירושלמי גמס' מעיש פיה אמרו מפורש: זאת אימרת שבית המקדש עתיד להבנות

קודם למלכות בית דוד וכתב החי"ט [שם פיה מ"ב] בתוך הדברים נמצא לפני הירושלמי שער מלכות בית דוד יהי

להאומות ממשלה ערינו כלומר שהכל תהי בראשית הנאולה עפ"י רשיון המלכות ומפני זה תקנו אנשי כנהיג הפלח קבוץ גלויות לפני הפלח בונה ירושלים ותפלת בונה ירושלים לפני צמיחת קרן דוד מפני שכסדר זה תהי נאולה העתידה המקווים לה והשלמת קבוץ גלויות שלימה תהי רק בצמיחת קרן דוד שכן איתא שם בגמרא

הגיל [וכיון שנבנית ירושלים בא דוד שנאמר: (דושע ג) **ישובו בני**

ישראל ובקשו את ה' ואת דוד מלכם" עיי' שם במהרשיא ודו"ק — הרי לפנינו

משים בבלי וירושלמי שראשיתה של נאולה העתידה תהי עפ"י רשיון המלכות ויהי קצת קבוץ גלויות ובצמיחת קרן דוד מלכנו תהי הנאולה השלימה מאת ה' באותות ונפלאות כימי צאתך מארץ מצרים וזה הוא שפתו של רבינו הגדול הרמב"ן ז"ל — וכמו שגיל שקבוץ גלויות תהי קודם בנין ירושלים כסדר שחקנו לנו רד"ל בשמו"ע, איתא גמי במדרש הנחומא פ' נח אהו י"א: "אמר רשב"ן מסורת אנדרה היא שאין

ירושלים נבנית עד שיתכנסו הגלויות, וכן איתא במדרש שוח"ט [תהלים ס"ו ע"ז]

ובמסכתא פ' ל"א, ובילקוט ישע"י פ' ס"א, ואם אומר להביא את כלם יארכו הדברים

ויעלו לספר שלם — מבואר לנו מכל הגיל שראשיתה של נאולה העתידה תהי מצער

ואחריה תוגדל מאד ביעודים המבטחים לנו מרד"ל, ועל סופה של נאולה העתידה

התנבאו לנו רז"ל [במס' פסחים פ"ח ע"א] כמה שאמרו שם גדול קב"ץ גלויות כיום

שנבראו בו שמים וארץ כי קבוץ גלויות האמיתי באיהות ומופתים בדרך נסי בהשלמת

נאולה העתידה רתהי כיום שנבראו בו שמים וארץ, כלומר, כמו שאמר לנו ישע"י הנביא

[ס"ה—י"ז]: "כי הנני בורא שמים חדשים וארץ חדשה ולא תזכרנה הראשונות ולא

תעלנה על לב, שתתחדש הטבע ואופני לשמחת עמו ולטובת ישראל ותהי הכל בדרך

נסי, ועל אותו הזמן אמרו רז"ל [שבת דף ז':] "עתידה איי שתוציא גלוסקאות

זכלי מילת"י כי הארץ תהי חדשה באופני תוצאותי וכמו כן השמים ואז יתקיימו כל

היעודים אשר מובטחים לנו מרד"ל —

הנה מצינו בתלמוד [סנהדרין צ"ז ע"ב] שריע חשב על בן כוזבא שמלך בביתו, שהיא

יהי משיח והי דורש מה שאמר [הגי' ב' ז':] "כה אמר ה' צבאות עוד אחת

מעט היא ואני מרעיש את השמים ואת הארץ, את הים ואת התרבה כלומר, קודם

שתבוא תכלית הנאולה תהי מלכות אחת מעט, והיא מלכות בן כוזבא ואחי"כ אני מרעיש

שמים וארץ עש"ב, וחלילה לנו לומר שתנא אלקי כריע טעה באמיתת ענין הקרא, שבאמת

הכי אמר הקרא, שבראשית הנאולה תהי מלכות מעט, כלומר שיתקבצו רבים מן הגולה

ויעלו

ויעלו לארץ הקדושה עם רשות הממשלות, ואז יתנו עליהם ראש ויהיו כשאר ממלכות ברשות עצמם ורק מועטים יהיו ובסופה של גאולה, כשהיו שם רבים מבני הגולה, או אני מרעיש שמים וארץ, רק שבנה מעה ריע, שסבורה כי בן כוזבא הוא זה המלכות מעט, והוא יהי ראש לקבוצי נדחי ישראל ומלכם שילך לפניכם, ולא היי ככה, כי חזון זה מיועד היי להתקים בזמן אחר, אבל בעיקר הכתוב לא מעה ריע, שבאמת יהי כן לעת קץ בטרם יבוא משיח הנצחי כמו שגיל באריכות, ראשיתה בדרך השתדלות אנושי וסופה בדרך נסי כמו שגיל בשם הרמבין — עיי בירושלמי תענית פ"ה, היי הי —

ועוד זאת שעייכ לא הצליחו בן כוזבא וחביריו ששכחו שבועות שלמה המעיה שהשביע אותם כמו שגיל, השבעתי אתכם בנות ירושלים, שלא תלכו בחומה, וכפיהוש רשיי ביד חזקה, והם עשו מלחמות וחפצו לכבוש את ארצנו הקדושה ביד חזקה מאויבדים ועייכ נסלו בעונש חרב, ואדרי כותבי זאת מצאתי בשיר השירים רבה על הקרא הגיל, שבאמת מהמת שבועה זו נסלו בני אפרים ובן כוזבא בחרב, וזמה גייכ ראיי ברורה שרשיי זיל וחורתו אמת — וראה זה, דבר חדש מה שכתב הגאון זיל דוואימצען תעייא בספרו הנפלא "מעשי למלך" בהי בית הבחירה (פ"א אות י"א דף ד' ע"א) על דברי הרמבין הגיל זיל אות באות: "אמנם תמוה לי בהא ענינא על הרמבין שכתב דראשית גאולה העתידה תהי עייפ רשיון המלכות ויהי קצת קיבוץ גליות ואחיכ יוסף השיית ידו שנית כדכתיב ושב הי את שבוהך ואחיכ ושב וקבצך מכל העמים, עכת"ד — וקשה לי על הראשונים אנו מצטערים, שבימי עזרא לא זכו לביאה אמיתית רק ברשות כורש, ולכן אמרו ראוי היתה ביאה שניי בימי עזרא כבימי משה אלא שגרם החטא, אלא שבא להוסיף עלינו את החדשות דגם גאולה הבאה תהא רק עפיי רשיון המלכות וכי בחנם עשה ריביז דרישה לציון, כדי שזוכה לעלות עפיי ד' כבימי משה יראנו נפלאות? ונראה דכונת הרמבין הוא עיי שדרשו חז"ל בעתה אחישנה, בוודאי אם יזכו ישראל תהי הגאולה עפיי ד' יסעו ועפיי ד' יחנו, אבל אם חלילה יגרום החטא, שלא יזכו לגאולה רק בעתה, אזי יהא רק בדרך הטבע עפיי רשיון מהמלכות ואחיכ יוסף לגאלנו גאולה שלימה גאולת כל ישראל, עכ"ל — וכמו כן כתב שם הגאון זיל [דף ט"א ע"א ד"ה שוב] לתרץ מה שהקשה התפארת ישראל בריש סודות להרמב"ם שכתב שהלימוד ממסכתא זו [מדרות] הוא למען ידעו איד יבנהו [בהמ"ק] הלא איתא במדרש תנחומא הביאו רשיי בריה לי ובתוס' שבועות דף פ"ז דננין העתיד יבנה כירי שמיס זיל, יש לומר דכבר אמר הכתוב אני הי בעתה אחישנה, ודרשות חז"ל ידוע אם זכו אחישנה וכו' כן נאמר בזה אם נזכה שיחוש הי לגאלנו עיי המעשינו הטובים, אז יבנה עיי שירד מקדש משמים עיי הכי ואני אחי לך חומת אש סביב, אבל אם לא נזכה, רק שתהא הגאולה מחמת כי יגיע העת וכו', אז תהא על הסדר שקיבלו חז"ל שיבוא משיח צדקנו תחלה והוא יבנה בהמ"ק וכו' עכ"ל

עכ"ל — ובאמת גם הפלתי כיב בסוף סי' קי"ז [כית הספק] על מאמרו חז"ל אי יבוא אלי לבשר קודם משיח או לא דאי זבן, או אחישנה ואין צורך לבשוותת אליי שהקבי"ה מדלג על ההרים ויבוא משיח בלי בשורת אליי אבל אם לא זכו רק בעתה, או יהא על הסדר שאמר הנביא כי הנני שולח לכם את אליי הנביא לבשר כי בא מועד הגאולה עתיד והן הן הדברים שגיל בשם האי"ה והוה"ק באיפני נאילה העתידה, ועיי עוד בסורא ריה דף י"א משני"ב ובמדרש תלפיות אות ח' בענין בהמ"ק השלישי דו"ק ותשכה —

— פרה ד' —

הנה אמת ונכון הדבר מה שכתבנו למעלה, שנאולת מצייס היתה בדרך נסי, אמנם כפי מה שנראה לנו מהבנת ומקבלת רז"ל, אשר ברוח קדושם קבעו בן בתלמוד ובמדרשים, וחקן ונוכל לומר, שגם נאולת מצרים היתה מתחלטה עיי השתדלות טבעי ורק מה שחסרה יד הטבע השלימו הנסים, כי מראשית יציאת אבותינו ממצרים עד קיים וגם להלאה בכל מקומות מושבותיהם במדבר ובמלחמת לי"א מלכים עד שבאו לארץ אבותיהם, עשו צעדים טבעיים להשיג מטרחה והפצם כמסירת נפשותם, ומטראה נפלאה זו מספרים לנו רז"ל הרבה ברוב בינתם והכמתם —

כפ' בשלה [שמות י"ד י"ד] מצינו כשבנ"י ראו שמצרים נוסע אחריהם ויראו מאד יוצעקו אל ה', או אמר להם משה רעיה: אל תיראו התיצבו וראו את ישועת ה' וגו' ה' ילחם לכם ואתם תחישון, ויאמר ה' אל משה, מה תצעק אלו דבה אל בניי ויסעו, ואתה הרם את מטך וכו' ויבואו בתוך הים כיבשה ע"כ — כל הרואה ישחומם ע"ו מה זו שאצרה? והלא למי יצעקו אם לא לה' העונה בעת צרה? [עיי באלשיך ובשעב"ר] אמנם בכל דבר צריך האדם מתחילה לעסוק בדרך הטבע אפילו במסירת הנפש, וכאשר תקצר יד הטבע, אז יבא הנס והישועה מן השמים, כי כן אמרה לנו רז"ה"ק בכמה מקומות כמ"ש [דברים ט"ז כ"ט] ולמען יברכה ה' אלקיך בכל מעשי ידך אשר תעשה ובכל דבר ישועה ורחמים מן השמים בצרך תחילה פעולה ומעשה התעוררות דלמטה מצד המקבל החיות לו נודל אמונה לישועת ה' ובטחון, כמו שאיתא בזה"ק [פ' לך לך]: **כעובדא דלתתא אתער עובדא דלעילא** [עיי בטויו בריש או"ה סי' א' ס"ק ב'] וכן בכל מעשה וענין אין אנו רשאים לחשות באמור, אנחנו בושחים בה, ולמה לנו להתענות ולהתפלל ולעשות מעשה וסיבה לדבר, והרי זאת נראה כחסרון אמונה ח"ו, לא כן רואו! כי ההתעוררות דלעילא אינה באה כ"א עיי התעוררות דלתתא כמובן, לכן ביציאת מצרים, שהי' השר מצרים מקטרג וצעק הללו עע"ו והללו עע"ו, ומה נשתנו אלו מאלו ע"כ לא היתה הגאולה וכולה לבוא, כ"א כאשר ישראל ויסרו נפשם על קדושת השם, לכן צוה ה' להם לשחוט קרבן פסח לעיני מצרים, שעייזו הוין ישראל בסכנת מות, כמ"ש [שמות ח"כ"ב]: הן נובה את תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקננו ועייזו זכו לצאת ממצרים כמ"ש רש"י דל כפ' בא [שם י"ב"ו] שעיי שתי מצות דם פסח ודם מילה הי' הקביה נואלם, ועל ידי שמתחילה עשו בדרך הטבע מה שהיו צריכים לעשות, עור להם הקביה אחיב בדרך נסי, להשלים פעולתם, וכן בשעה שעמדו וישראל על הים, מאתריהם רדמום סרעה ומצרים בחמה עזה, ומלפניהם הים ומצריהם החיות רעות, אשה במדבר, ואין מקום לנוס

ומשה וישראל צעקו אל ה' כי היו כאובדי עצות הודוע ה' למשה כי אין ככלתם להציל עיד גם בחנם רק בהכנתם לה ולהראות מסירת נפשם על קדושת השי"ת שילכו בים עד חוטמם במים להראות אמונתם בה' עד סוף חייהם ונזכות זה ה' יגמור בעדם בדרך נסי ויקרע הים לפניהם וכן עשו וכמו שאמר רד"ל [סופה ליו ע"א] שקסין שבט בנימין ובא לים כמו שדרש שם הגמרא על הקרא [תהלים ס"ח כ"ח] שם בנימין צעיר דרם אית רובם אלא רד—ים ובא נחשון בן עמינדב ושכשו ויקנאו בהם ונכנסם עד צוארו במים וכמו כן אמרו במדרש רבה בשלח פ' כ"א בסופו: **מכאן אתה למד שלא נקרע להם הים עד שבאו לתוכו עד חוטמין ואח"כ נעשה להם יבשה** עכ"ל המדרש — לכן צוה ה' למשה שכלם יעשו בדרך הטבע, מה שיכלו לעשות כלומר שיכנסו במים להראות מסירת נפשם על קדושת ה' ועיזו יהיו מוכנים לקבל הישועה ולמשה צוה השם יתברך שהוא יעשה את שלו היינו להכות במטהו על הים והקבי"ה כביכול יעשה את שלו מה שרק הוא יכול לעשות ולא אחר, לכן אחר שאמר משה רעידה לישראל ה' ילחם לכם ואחם תחרישון, יראה שלא תעשו שום דבר רק תעמדו על מקומכם וה' איש מלחמה הוא ילחם עם המצריים בשבילכם, לזה אמר ה' אל משה מה הצעק אלי מה תועלת מצעקה אם אתה וישראל אינכם עושים מאומה רק תעמדו בתפלה ותסמכו עלי לעשות לכם גם בחנם, ואני איני יכול לעשות לכם גם בחנם מחמת הקטרונ הקטרונ הללו עע"ז וכי הדבר תלוי רק בכם, כאשר ישבר לכם בקרבם וימסרו נפשם על קדושת ה' ועיזו ינכרו צד החסד והרחמים והיו ראויים לעשות להם גם להושיעם מיד צר, ובלי תחבולה זו א"א להם להציל כי הם נעדרו זכות, לכן דבר אל בני **יִיִסְעוּ** שהם יעשו את שלהם ויסעו לתוך המים לקבץ על עצמם מסיני להטבע במים ואתה משה תעשה את שלך ונטה ירך על הים ואני אעשה אח"כ את שלי והגני מחוק את לב מצרים ויבואו אחריהם מעצמם וקל מהרה ישונו המים עליהם ויטבעו ובוה ידעו כלם כי אני ה' —

הַנֶּגֶד רואה כדי להשיג ישועת השי"ת בדרך נסי צריך שתלך לפני השתדלות ופעולות ויגיעה רבה בדרך טבעי כמי, ורק אחר הכנת יסודית רוחנית וגשמית שבידי אדם באפשרות להשיג מחוץ החפץ, שחיה תמידי בדרך נסי — ועיז המליצו חז"ל בנועם מאמרם [פסחים ק"ה ע"א] קשין מוונתיו של אדם כקריעת י"ס כלומר כמו שאצל קיים עשו השתדלות בדרך טבעי להציל נפשותם במסיני מצוריהם, כמו המה מוונתיו של אדם שגם כל עיקר מציאת הפרנסה באה מאת ה', רק האדם מחוייב לעשות התחלה וסיבה וזכות אפו יאכל לחמו היינו לזרוע גרעינים באדמה שיהי בכח האדמה קמה להצמיח להאמין בה שיוציא כח הזה אל הפועל ויתן מטר ויצמח תבואה, וזה הצד השווה שביניהם — ועל כל פנים הוכחנו לדעת, כי גם גאולת מצרים נתרזה ע"י פעולת טבעי ורק ע"י פעולת טבעית שלפני נבראת גאולת נסי [ע"י כספר לוח ארו חדש פ' צד דת' ע"י שכתב רבך יקר ונחמד כזה], כי האמונה האמתית אשר באמת ובתמים לה' הישועה ואין זולתן ולכל הוד החזקה והאותות והמופתים הנראים אשר הם למעלה מן השכל ואליהם משמים ישלח ביה המקדש בניו ומשוכלל בידי השמים ומעיינור חכמה וכל הטובות השלימות והבטחות העתידות אשר אנו נקבל מאת השי"ת באהרית הימים תהי רק אחר ההכנה הטובה וזו משלנו להכין לבבנו לקבל הטובה ההוא אשר יטב ה' עמנו ע"י מעשה בשר ודם להיות נעזר בנכונה וכשרון מעשה המיוחדים לעזרה אהבת דברים

ללכת אחרי חשיית — וזיל הנריא ודברים יב—ד: אשר יבחר הי לשכנו יתדרשו
 משמע בעצמו ידרשו בתחלה צריך לדרוש בעצמו ואחכ
 אשר יבחר הי שהמפיה מסכים לדבריהם עכיל — וזיל המנחת
 חנוך מצוה ציה דף קיג ע"ב: צריכים לידע כל הדינים של כלי
 המקדש וצורתם וגם היום אפשר שאם יתנו המלכות רשות
 לבנות בהמ"ק מצוה לבנות כמבואר במדרש בימי ריבית
 דנתנו רשות והתחילו לבנות וכו' כי ידוע שתוהים לא תסמוך
 המצות והדינים על הנסים וכו' וע"כ צריכים אנו לידע הכל
 מענין בהמ"ס וכרירה עכ"ל. וכמו כן אנו נאמר על מצות ישוב איי בכללה
 שהוא מצוה דארייתא הנוהגי כוה"ז לרוב ראשונים ואחרונים. שהתוה"ק לא תסמוך
 המצות והדינים על הנסים כי כלל גדול אמרו אין סומכין על הנס ועוד יותר כתב
 בספר שזרו משפט הניל ע"י שלעזינער ז"ל חיב דף הי ע"ב: ואם לראשונים בימי עזרא
 לא היו הם ראויים לנסים וכו' גם כי שנו בתשובה שלימה ככתוב בעזרא וכו' וכזהו
 עתה אשר כמעט בכל וכו' היכן בנמצא העזה כזאת לבקש ולצפות על הנסים
 וכו' כן אנהנו אין לנו רשות לסמוך על נסים, כיא לעשות כחורה עם אמת וצדק, עד מקום
 אשר ידינו מנעת והי הטוב בעיניו יעשה ועל כאלו עתדין ליתן את הדין כמו שמצינו
 בנמצא וכו' ושם ברף י"ט כתב: וע"כ כתפלת יהיר אנו אומרים "לכונין את בית
 חיינו ולהשיב שכינתו בתוכנו" לכונין בית חיינו הוא מוקדם והי כן גם דעתו של
 מו"ח (רי הליל קאלאמיא ז"ל) וכתב זאת בעבור ישוב אהיק שאין לסמוך על הנסים —
 ועינינו הרואות, כי אף בצרכי הנוף ישחדל כל איש לעשות לו מעמד קים, וא"כ כשיב
 שאנו צריכים לעשות כזאת בדבר שהוא עיקר קיום לאומתנו ויסוד תורתנו כמו שניל
 בשם הרמב"ם ריב"ש ח"ס ז"ל להציל שארית פליטתנו האומללים והמצפים לישועת
 בני הגולה להחזיקם ולתמכם בעלייתם לאהיק — ולהחזיק ישובם שמה, וליסוד להם מקום
 מנוחה ונחלה בעבור ישיבת איי וישובה —

פרק ה'

משה רעה סיים בשירתו הנעימה: עד יעבור עמך הי עד יעבר עם זו קניה, תביאמן
 ותפעמו בהר נחלחך מכון לשבתך פעלת הי מקדש אדני כוננו וידך [שמות ט"ז — ט"ח]
 י"ט. הדגיש בזה ראש הנביאים, שמטרת ותכלית דויציאה וכל הפעולות הנסים ונפלאות,
 שעשה הקב"ה עם אבותינו בהוציאם ממצרים, היתה בעבור להביאם אל אהיק לקיים
 הבטחתו להם ולבנות את בית מקדשה, כדי להשרות שכינתו בתוכם, ולכאורה הי תיבות
 מכון לשבתך פעלת צריכים ביאור, כי כשפת יתר הם נראים? הנה הנאין חתן סוסר
 ז"ל כתב בספרו על או"ח ושער הקרבנות סיף סי' א"ח דבר נחמד, על מה שאמרו רז"ל
 בכמה מקומות בש"ס [מנילה י, שבעות ט"ו, זבחים ק"ט]: קדושה ראשונה קדשה לשעתה
 וקדשה לעתיד לבא דמה שאמרו קדשה לשעתה הוא כמותר, והילל: קדושה ראשונה
 קדשה גם לעיל, ופירוש ע"פ מה שכתבו המפרשים ז"ל ובראשם האלשיך ז"ל לפרש
 הפסוק בתהלים [קמ"ו]: אם הי לא יבנה בית שוא עמלו בוניו בוי דלכאורה יש לשאול

מאחר שהקבי"ה ידע שיהרבו בתי המקדשות למה בנאם מתחילתו: וכתבו שב' בתי מקדשות
 היו הכנה להשרות קדושה במקום ההוא, שהוא מקום לחול עליו קדושה שלישית וע"כ
 הצריך הכנה רבה בכי בתי מקדשות וזה כונת קרא הג"ל: אם ה' לא יבנה — בית הג' —
 או ח"ו שוא עמלו בוניו בו — היינו בראשון ושני, וע"כ באותה קדושה עצמה שנתקדשה
 לשעתה קדושה גם לע"ל, דארכי שבמלה קדושתה הראשונה, הרי ליכא ח"ו הכנה שלישית
 ושוא עמלו בוניו בו — ובוה מכוארים דברי משה רע"ה, אשר ברוח קדשו נאמרים, בראשית
 אמר: עד יעבור עמך ה' עד יעבור עם זו קניתי וכמו שדרשו רז"ל הגי' שרמו בזה על ביאת
 ראשונה ושני, שהמעמו בהר נחלקך, שיבנו ב' בתי מקדשות, כי זה היתה תכלית יציאתם
 ממצרים וביאתם לאה"ק, כדי לקדש את הארץ ע"י משפטי התורה הקדושה ולבנות את
 בית הבחירה ואח"כ אמר שאל תשאל, מאחר שעתידין להיב' למה תמעמו בהר נחלקך?
 לזה השיב לנו בנבואת קדשו: מכון לשכתך — מעלת ה' — בזה שהיו שם ב' בתי מקדשות
 נעשה הכנה לכהמ"ק השלישית אשר: מקדש אדני כוננו יודי' שבהמ"ק השלישית עתיד
 הקבי"ה בעצמו לבנותה כמו שפירוש רש"י [במס' סוכה מ"א ע"א] על קרא זה —

והיוצא מזה לענינינו, שנם אנו נאמר "קדושה ראשונה" אשר "קדושה לשעתה"

כלומר, באותם האופנים והדרכים שע"י שבאו אבותינו לא"י וזכו להקדישה היינו
 ע"י פעולות שבעיות, שהראו הרגש המוסרי שלהם בצאתם ממצרים ואצל ק"ם במסירת
 נפשותם וגם להלאה במלחמת לי"א מלכים במדבר — בראשיתם — ופעולות נסיות, שבאו להם
 מהקבי"ה — בסופם — כמו כן "קדושה גם לעתיד לבוא" כן נתקדשה א"י בנאולה
 העתידה בכ"א, באופנים הללו בפעולה שבעית בראשיתה ונסיה בסופה, כי בנאולה
 ראשונה נעשית לה הכנה זו כמו שני"ל מהנאון החתך סופר — ולזה נחכו"ר יהושוע
 כמה דאמר [בנסנהדרין צ"ו ע"כ] "אין ישראל נגאלין אלא בתשובה" וכן מסק
 הרמב"ם ז"ל [בפ' ז' מה' תשובה ה' ד'] ולא כרי"א, שראשיתה של נאולה העתידה צריכה
 להיות ע"י פעולה אנושית ובעית, בהתעוררות דלתחא, שביד בני אדם לעשותה, ע"י
 תשובה, והתשובה בזה כבר נ"ל בשם מרן הח"ס ז"ל, שהיא דרישת ציון, ליסוד אהלי
 תורה בא"י לקנות קרקעות ולנשוע כרמים לאחינו הצעירים ולפליטים מארצות מושבותיהם
 התורדים לדבר ה', כדי שכבואם לאה"ק לא יפלו ח"ו בידי זר, ויהי להם מקום מנוחה
 לעסק התורה ונחלה בדרך ארץ להחיות נפשם וגופם — וזו התשובה המעולה, אשר
 עלינו לעשות בהקדם האפשרי, כדי לקרב את הנאולה, ראשיתה מצער היא אבל
 אחריתה תגדל מאד בישועת השי"ת בדרך נס, וראה מה שכתב הגאון ז"ל מקאששו
 תע"א בספרו "אבות על בני"ם בהקדמה [דף"ג ע"א] וז"ל: אולם יש כת אחרת סאמינים
 בני מאמינים, שא"א להיות נאולה שלימה בידי אדם ולא כהם ירשו ארץ, אבל התאמצו
 לבנות חורבות אה"ק ולנאול הארץ וכמה צדיקים מפורסמים בדורות שלפנינו התאמצו
 לעורר לב אחיהם לקבוע דירתם באה"ק, שהיא מצוה חשובה מאד לנאול את הארץ,
 ואני מוסיף עוד שמצוה זו מסונגרת להביא הגאולה השלימה
 המקווה, כדכתיב [תהלים פ"ב] אתה תחום תרדם ציון כי
 עת לחננה כי בא מועד, כי רצו בניך את אבני, הרי מפרש
 שאהבת ישראל לאה"ה מסונגלת למרב זמן הגאולה השלימה:
 ע"כ — וראה עוד מה שאיתא במדרש רבה [נח פרשה ל"ג אות ח']
 על

על הקרא ולא מצאה הונגה מנה וגו' יודא בר נהמן בשם ריש אמר
אלו מצאה מנה לא היתה חורת ודכוותה [איכה א] היא ישבה בנוים
ולא מצאה [בנספת ישראל] מנה, אלו מצאה מנה לא היו חורקין עכ"ל
המרש דברי מרש אלו אין צריכין פירוש וכל כד דעת יבין לאשורו תוכן הדברים
הוא נפלא ונכבד מכל מאמרי רז"ל אשר הבאתי עד עתה, ונלמד מהו עד היכן טוב
א"י מניע בנלותנו ועלינו הדבר לעשות ולפעול את כל הניל לטובת עמנו ונאולחנו —
נחזור לראש דברינו: הנה בסוף מס' כתובות איתא [ק"ב ע"ב]: אמר ר' אבא ר"י
ביא דור שבן דוד בא קטגוריא בתלמידי חכמים וכתב בספר הנחמד נחלה לישראל
(שנדפס בירושלים לפני ג"ח שנים קודם תנועת הציונים) המחבר הי' אב"ד בק"ק אוהעלי
תע"א ותקע לעת זקנתו אהלו בעיר הק' סבריא (תע"א) לפ"ש נמצא הניל כזה הלשון:
דהנה נמצא מחלוקת במחברי שו"ת וכן בח"ח עצמם בדורותינו אי מצוה לעלות לא"י
בוה"ז אם לאו, זה אומר בכה וזה אומר בכה, ואין מי שיכריע ביניהם, אמת לאמתו,
ועפ"ז י"ל כי מתחלה מדבר (הגמרא) הרבה מענין עליות א"י וע"ז אמר: דור שבן דוד
בא קטגוריא בח"ח, פירוש על דבר זה בעצמו הי' קטגוריא בח"ח, אי מצוה בזמן הזה
לעלות אם לאו? עכ"ל ודפחיה — אמנם מ"מ לא ביארו לנו רז"ל הטעמים בפירוש כמה
שיהי' הקטגוריא, כי סתמו את דבריהם, ופתרון להידיה זו ולמאמר הניל אנו מוצאים
בהמדרש שהצגנו בריש דברינו במליצה נפלאה, וזאת היא מליצת המאמר הראשון, אשר
הצבנו בפתח דברינו, "הרוחות עתידין להתוכח, צפון אומרת אני מביא
את הגליות" הרוח צפונית מליצה היא לבעלי כסף וכמ"ש (איוב ל"ז — כ"ג) מצפון
זהב יאתה וכמאמר ז"ל שלחן בצפון, הולים זהב מכיסם לבנות חרבות ערי קדשנו, הם
ביאו את הגליות, כי רק ע"י השתדלות שבע"ת תהי' נאולה העתידה, חב"י בערפלי
הטבע, ועל פי פקודה ורצון העמים, אשר יתנו ידם לעזור לעולי הגולה בכסף וזהב,
רכוש ומגנות כמו שהי' אצל עזרא ע"ה, וכמו שאנו רואים בזמנינו מאו"ה המשכילים
לעזור את אחינו, הגולים ממקום למקום נע ונד מפני הצר, ליתן להם מקום מנוחה ונחלה
באה"ק, ובאופן זה יבואו הגליות, ודרום אומרת אני מביא את הגליות?
אלו הצדיקים היראים ולומדי התורה כמאמר מנורה בדרום והרוצה להחכים ירדים,
האומרים, אנחנו נביא את הגליות בפעם אחת בזכות התורה בדרך נסים ונפלאות כמו
שיצאו אבותינו מצרים בזכות שיקבלו את התורה כמ"ש [שמות נ' — כ"ב]: וזה לך האות,
כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם ממצרי' תעבדון את האלקים על ההר הזה וכמו כן
יבא עת שיעשו ישראל תשובה ויקבלו על עצמם עולה של תורה מחדש וזכות זו תהי'
נאולה העתי' בדרך נסי, ואין לנו לעשות שום פעולה מעצמנו לזו — ובאמת מעשה
שניהם נחוצים לזה, כמו שהוכחנו לדעת, כי נאולה העתידה תהי' מורכבת מעין שתי
הנאולות הקודמות, ומה נ"ס, כי גם נאולת מצרים הייתה בתחילתה ע"י מסירת נפשם
ברצון טבעי ובסופה נאולה שלימה ע"י נסים מהש"י כ"ל לעיל בארוכה,
ע"ז ס"ים המרש ומה יעשה הקב"ה: "עושה שלום ביניהם ושניהם באות בפתח
אחד" כי לפי מה שני"ל בשם הרמב"ן ז"ל תהי' נאולה העתידה בתחלתה בדרך השתדלות
אנושי ואחריתה הנדל מאד בנסים ונפלאות, ושניהם באות בפתח אחד, כי שניהם נחוצים
להשיב את ישראל על אדמתו ולרום קרנו, וע"ז אמר לנו הגביא (ישעי' א' — ז"י) ציון
כמשפם

במשפט חסרה ושבי בצדקה כי עיני שתי מפלגות חושע יודא וירושלים (א) עיני נאנו
 ישראל העוסקים במשפט התורה שהם יעוררו בדבריהם האהובים והנעמים את נדיבו
 עם אלקי אברהם לצאת לעזרת ה' לעניי עמנו ההולכים מדחי אל דחי ולחמוך ידם
 ליסוד להם מקום מנוחה ונחלה בארץ. (ב) עיי מפלגת בעלי הון ועושר של יראי עמנו,
 אשר יתנדבו ויקחו חלק במעשה הצדקה הזאת, והוה שאמר הנביא: ציון במשפט
 חסדה — עיי העוסקים במשפט התורה — ושבי בצדקה — עיי צדקתם של נדיבי
 עמנו, וכן יהי רצון שלומי תורה ועושי צדקה יתאחדו ויהיו לאחדים לעשות במזבח
 הישוב החדרי ואז יגל יעקב וישמת ישראל —

לדברינו הללו אנו מוצאים סמיכה שיש בה ממש גם בתלמודנו, בשים [ונחים קמ"ז ע"א]
 שפירשו חז"ל על הקרא "עורי צפון" תבוא אומה שמעשי
 צפון ודרום, ועוד איתא התם, שהאי קרא בקבוץ גלויות כתיב, פירשי
 וז"ל: תבוא, אל מלך המשיח, אומה שמעשי צפון ודרום, דהיינו ישראל
 שמקריבים עולות ושלמים" עכ"ל — ומאור עינינו רשי ז"ל, במחק לשונו רוצה
 לפרש לנו בדבריו המאורים, לא לבד את הנמרא שלפנינו שהיא כחידה בלא פתרון,
 אך גם את דברי המדרש הנ"ל על קרא זה, שיהיו מתאימות בדרשתם, כי לכ"ע ה"א
 קרא בקבוץ גלויות או לכל הפחות בעקבא דמשיחא כתיב ועיי פירוש לנו רשי, שהשלום
 שיעשה הקב"ה בין צפון לדרום כמה ששניהם באות נפתח אהה יתכן רק להיות באופן
 כזה בנאולה העתידה בקבוץ גלויות או בעקבא דמשיחא, כשיקברו עולות ושלמים, שיביאו
 בני הגלויות קרבנות לעשות זכר למקדש מממנום ונפשם לנחול מקום מנוחה ונחלה
 לתורה עם דרך ארץ בארצנו הקדושה, לנאול את אדמת קדש לצעירי היראים מבני עמנו
 ולמליטתנו, כדי לקדש שם שמים בפרהסיא לעיני כל, ודפועלה זו צריכים אנו ללומדי
 תורה וגם לעושי צדקה, לעולה ולשלמים, לעולה שהיא כולה כליה, למנוחת נפשם, כדי
 לעסוק בתורה — וזו המנוחה — וגם שלמים לדרך ארץ, כדי שיכולים לפרנס ולהוין
 גם את נפשם — וזו הנחלה — בשני קרבנות אלו רק באפשרותנו לבוא לפני משיח צדקנו
 בקבוץ גלויותנו ובהם אנו יכולים לקרב את נאולתנו ופדות נפשנו —

והוכחנו בזה להסבין שלא כלבד במדרש מצינו לימוד נפלא הנ"ל על קבוץ גלויות,
 שתוכל לומר עליו קורא נעים, שאין משיבין עליו, כי גם בתלמודנו פירשו
 כן במקור נאמן ופהוה, אשר בו ישכון אור, גם משם אנו יכולים להוציא לאור, שזו
 הדרך אשר אנו עליו נאמר, כי עמך מקור חיים באורך נראה אור, ובאופן זה יוציא הקב"ה
 השלום לאור, והעושה שלום כמרומו הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל אמן —

— אחרית דבר —

קורא נעים! הגם, שבעיקר הרעיון כאזו אופן תהי נאולתנו העתידה בכ"א, כתב
 כבר רבינו הגדול הרמב"ם בסוף הלכות מלכים [פ"י כ"ג—ה' א"ו]
 שכל אלו הדברים הכתובין בענין המשיח הם משלים ובימות המשיח יודע לכל לאיוו,
 דבר ה"י ומה ענין רמזו בהם עכ"ל, [ועיי בפסחים—נ"ד ע"ב] ולזה רמז ניכר לפעניה
 המשווה כרוח קדשו [תהלים ע"ג—ט"ו י"ח]: ואחשבה לדעת זאת עמל הוא בעיני, עד
 אבוא אל מקדשי אל אבינה לאחריתם כלומר, שאי אפשר לחשוב מחשבות על נאולה
 העתידה כאזו אופן תבוא, עד שנוכה לבוא אל מקדשי אל, ואז רק נוכל להבין
 לאחיתם

לאחרתם, טנת המסכים שנאמר לנו מנביאינו הקדושים, מיס בכמה נוכל לומר, שמה שפסק רבנו גדול המכנים הנ"ל שאין ישראל ננאלים אלא בחשובה וכמו שגיל ממרן הק"ם כתדושו לסיכה היא תורת אמת כלומר, שצ"כים אנו להשתדל אצל אחרים ונס עלינו לעשות חשיבה כללית ויא, כשאני רואים שהעלי לארצנו הקדושה הולכת ומחנברת מכל ארצות דנ"ה, מזרח ומערב, מצפון ומדרום, עלינו החוב הקדוש, לעמוד ליטין העולם להושיע את אחינו כנף — ונפש היראים והחרדים לדבר ה' ולתורתו, כדי לקרב ארץ גאלתנו, כי מלבד שאנו מקיבים את גאולתנו בזה כמו שגיל בשם האו"ה מפרשת בהר, יש בזה הצלית נפשיה להמציא מקום מקלט לאחינו בניי, אלו הן הלוקין, נהרני ונשרפין בעייה, איש עתה עיד נתחדשו הנזרות ורבו הצרות, היתכן לשאול כעת אם לנסות הצלות נפשות או למנוע, כדי להיות מאותם שאומרים, שאין לנו לעשות מאומה עד שהקביה יעשה נסים ונפלאות באיץ! צריכים בני הגולה היראים לילך כראש ולהראות לאחיים מסירת נפשם בפעולתם לשיבת ישוב החרדי באה"ק, ולתת עוז להשי"ת ושכינת עוז ולזכות כל ישראל להיות אם הבנים שמחה, הלא כל נפשו ורכושו וממונו של איש ישראל כאסס ואין נחשבו, כמו שראינו בעויה לפנינו —.

ועל כן באתי במחברת זו לפני קהל הגולה המפורז ולפני רבותי הנאונים הי"ו לעשות ולפעיל לשיבת אחינו האימללים והמוכנים לילך שמה, העומדים ומצפים לעזרתנו — לעזרת בני הגולה — ורבותי הנאונים הי"ו ידינו בעים רוחם אם צדקתי, ויהי מי שיהי אם יורני ש-שערתו לא תתכן ודברי ממקור עכוב, ויבינני טעמו ונימוקו בדברים בהורים ואמיתיים, לא מאהבת הנצחין, אשר כעת בעויה מלאה הארץ אותה, או אודה לו בכל לבי, שהעמידני על האמת, ולא אבוש לפרסם ברבים ולומר דברים שכתבתי מעותי הם בדי, כי בתורתני אמת כתיב, וכתב בתשובת הרא"ש כלל ג"ה, דתורה דכתיב ב"י אמת אין מחניפים לשום אדם. — לשמעו הקבונים וידרשו ק"יטב —.

ובזכות זאת, שאנו נעשה צעדיים טבעיים להושיע את אחינו, בזה אנו מקרבים את גאולתנו ופדות נפשנו, ובכל חשק והתלהבות נפשי, חבר אני לכל אוהבי ארצנו הקדושה, מהמצפה לגאולה, לשוכ אל הנחלה ומנוחה, ולהושיב בה עם סגולה, כי יצו ה' את ברכתו סלה —.

Feljecs kiadó és nyom.
a Könyvnyomtatás Ötvenedik. esztendejében
Katsbug Salamon Budapest, Kazinczy-ucca 34.